

DATINA

Serie nouă, anul 6, nr. 70, februarie 2020
www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

Cuprins

- 4 *Dobrogea – mit, istorie, tradiții*
Păciul lui Soare
- 8 *Însemnări*
Dobrogea lui Dunăreanu
- 9 *Obiceiuri de pe la noi*
A fi ceea ce nu ești - măști și mascați
- 11 *Info*
Filmul „Colectiv” - proiecție de gală
- 12 *Aniversare*
Școala gustiană și realitățile rurale din Dobrogea în epoca interbelică (I)
- 16 *O carte aniversară de excepție*
„Satul dobrogean de la Dunăre în oglinda timpului”
- 18 *Opinii*
Etnograful Tancred Bănățeanu și aromânii (1965 - 1968)
- 23 *Cultură și diversitate*
Șuraleu: De la diabolicul șamanismului la simbolul ecologismului
- 25 *Mitologie românească*
Semnificații astrologice în basm
- 28 *Spic de soare, gând albastru*
Cu dragoste, despre iubire
Dragostea este un dar,
Dragobetele este o tradiție
- 29 *Info*
Radio România Constanța - 30
- 30 *Info*
Drago-betele. Povestea iubirii la români.
- 32 *Serata culturală*
Eminescu Alfel!
- 33 *Remember*
Înainte de a i se decide soarta,
să cunoaștem valoarea ei:
Pasarela de la Mamaia
- 35 *Povestea vorbelor*
A umbla [de] frunza frâsinelului
- 37 *Eseu*
Restul e tăcere...
(Sau despre singurătate,
într-o lume aglomerată)
- 38 *Știați că?*
S-a petrecut în luna februarie

*Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța*

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: PROF. DOINA VOIVOZEANU, DIRECTOR ARTISTIC: SILVIA ȚIGMEANU

REDACTOR ȘEF: CONF.UNIV. DR. AURELIA LĂPUȘAN
REDACTORI: ANA MARIA ȘTEFAN, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU, LAURENȚIU DESPINA,
ADRIAN NICOLA

Director economic: Alina ONEL
Tehnoredactor: Traian Mircea VOINEAGU
Corectură: Daniela Andra COJOCEA

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușeanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța
Bd. Tomis nr. 110
Tel./Fax: 0241 61 92 93
E-mail:office@scoalaarte.ro

Bd. I.C. Bratianu nr. 68
Tel: 0241 61 88 42
E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Când o publicație împlinește un număr rotund de apariții este prilej de bucurie pentru întreaga comunitate căreia i se adresează. *Datina* noastră tocmai a ajuns la numărul 70. A repornit la o nouă întreprindere publicistică într-un ianuarie 2015, reînnodând firul cu prima *Datină* născută la 21 decembrie 1991 ca un trimestrial de etnografie și folclor, editată de Centrul Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și a Creației Populare Constanța, prima încercare de acest fel din Dobrogea.

Încă de la început *Datina* s-a impus ca o "necesitate firească de a introduce în casa și viața noastră binele, adevărul, frumosul, valori fundamentale ale poporului nostru", cum scria în articolul-program Călin Sabin, unul din importanții animatori ai vieții culturale tomitane a aceluși timp. Și continua - „am numit-o așa pentru că datina este legea nescrisă care, conținând un corpus de reguli și norme sedimentate de-a lungul veacurilor printr-o îndelungată experiență, guvernează devenirea umană. Ea este forța creatoare a tradiției populare, iar o societate în care valorile morale trebuie să primeze nu se poate înălța neglijând credințele, practicile, obiceiurile, cântecele și dansurile ce înglobează virtuțile ethosului românesc, fără de care devenim un popor impersonal, lipsit de identitate.”

Păstrându-i numele și respectându-i programul, continuând politicile editoriale ale primei serii, *Datina* noastră a atras în coloanele sale colaborări prestigioase, a promovat actul de cultură populară, performanțele artistice din toate domeniile, dar mai presus de toate oamenii acestui binecuvântat ținut. A informat cu toate evenimentele petrecute sub girul de autoritate al Consiliului Județean Constanța prin Centrul Cultural Județean "Teodor Burada", a găzduit materiale de larg interes cultural, atât din Dobrogea cât și din țară. Prin materialele publicate, a ilustrat preocupările instituției din domeniul etnologiei, fiind parte a băncii de date a culturii tradiționale dobrogene. A prezentat viața culturală a localităților dobrogene stimulând inițiativele locale de conservare a obiceiurilor și tradiționale.

Ne-au fost alături de la începutul apariției

cele de-a doua serii și în prezent oameni de cultură de profesii diferite și vârste diferite, uniți prin aceeași pasiune : dragostea pentru frumos și tradiție, pentru oameni și istoria locurilor.

Este momentul să le exprimăm recunoștința și mulțumirile editorului celor ce astăzi scriu revista *Datina*: prozatorul **Ovidiu Dunăreanu**, criticul literar **Ioan Adam**, prozatorul **Adrian Nicola**, jurnalistul **Laurențiu Despina**, conf. univ. dr. **Silvia Grossu**, de la Universitatea de Stat din Chișinău, bibliograf **Maria Pariza**, scriitoarea **Iulia Pană**, profesoara **Mirela Staicu**.

Pe parcursul anilor au mai colaborat cu *Datina*: universitarul **Flori Iuhas**, jurnalista dr. **Georgeta Adam**, publicistul **Ioan Popa**, dr. **Laura Caloean**, istoricii dr. **Sorin Marcel Colesniuc**, dr. **Lavinia Dumitrașcu**, prof. **Ion Zamfirescu**, Garvăn, scriitorul **Vartan Arachelian**, dr. **Maria Danilov**, reputat istoric din Republica Moldova, dr. **Varvara Buzilă**, președinta Societății de etnografie din Republica Moldova, **Sorin Bercaru**, **Maria Mazilu** (Spania), **Constantin Botea** (Canada), psiholog **Dragoș Constantinescu**, prof. **Aurica Văceanu**.

Ocazional am găzduit articole semnate de criticul literar **Alex Ștefănescu**, traducătorul **Adrian Săhlean** (S.U.A), prof.univ.dr. **Octavian Dumitru Unc**, **Taner Murat**.

Ne-au fost alături în demersurile publicistice, inițiindu-se din mers în activitatea de reporter, referențele Centrului cultural județean "Teodor Burada": **Ana Laura Parfinov**, **Ana Maria Ștefan**, **Adina Bocai**, **Liliana Gîlcă**, **Nicoleta Lungu**, actorul **Dan Cojocar**.

Ni s-au alăturat în acest număr eruditul latinist conf.univ.dr. **Florentina Nicolae**, istoricul **Enache Tușa**, filologul **Nicolas Trifon**, Paris.

Lista celor ce au realizat în timp cele 70 de ediții este mult mai mare, omisiunile sunt fără voie.

Datina rămâne și pentru timpul viitor o fereastră deschisă spre cultură, spre viața satului dobrogean, atât de frământat între nou și tradiție, între modernism și perenitate.

Promovând valorile autentice, va susține și în continuare inițiativele destinate să protejeze zestrea de aur a poporului dobrogean.

Păcuiul lui Soare

Ovidiu DUNĂREANU

noptii și furtunii –, împrejmuite de pâlcuri de sălcii tinere și grădinițe cu petunii, margarete și călțunași, așa albe, adunate în singurătatea malului asemenea unui cuib uitat de lume, oglindindu-și simplitatea în limpezimile repezi ale anafoarelor, ele par mai degrabă un colț rupt dintr-un expresiv tablou naiv al cărui farmec îți taie respirația.

Ajuns în vârful mușuroiului uriaș, ceea ce mi-e dat să văd depășește cu mult orice imaginație. Sub mine pulsează respirația domoală a fluviului care mă ia pe nesimțite în puterea ei, desfășurând în ființa mea impresia

unei deplinătăți ce n-am mai avut-o niciodată până atunci; începând din marginea de dincolo a apei, se desface ca în palmă păcura verde a Bălții lalomiței; înspre apus, cât pot cuprinde ochii, năpădesc cele două brațe impunătoare: Dunărea Mare și Dunărea Veche; după aproape douăzeci de kilometri de când se despart unul de celălalt, mai sus de Gura Borcei, în drept Chiciu-Regie-Silistra, își adună la Dervent, din nou, apele în aceeași matcă; mai departe, peste vârfurile pădurilor de plop de Canada, dantelând zările spre sud, se rotunjesc încărcate de case, de vii și livezi de cireși, piersici, migdali și caiși, platourile inconfundabile ale Ostrovului.

Pe sute de hectare, între brațele sale, Dunărea a desăvârșit în viitura ei un adevărat labirint de insule și ostroave, despărțite între ele printr-o țesătură de albi înguste. Ostroave și insule acoperite de ierburi înmiresmate și păduri impetuoase, de nisipuri migratoare, fierbinți, cutreierate de herghelii de cai sălbățiți, de cirezi de vite și turme de oi; tărâm al căpriorilor singuratici, al cârdurilor de cocori și al mistreților albi refugiați în legende. Ostroave, insule și brațe purtând nume de lotri: Jianu, Iordan Călin, Preoteasa, Strâmbu; nume de țări iluzorii: Tâlchia, Opa, Pastramagia, Lata, Lunga, Păcuiul lui Soare; nume de constelații nemaiauzite: Aurora, Fermecatu, Florica, Puiul, Trei Ulmi, Sfârșituri. Ostroave și insule adăpostind jepși și bulboane adânci, pline cu pești, grinduri bătrâne care nu sunt inundate niciodată, sălașuri sigure pentru vietățile bălții, locuri de pescuit și vânătoare cum

După monotonia și austeritatea stepei și a dealurilor de până la Mănăstirea Dervent, dezmățul de ape și vegetație de baltă, care-mi răsare dintr-o dată în față, pare neverosimil. Plictisit de lungimea drumului de la Constanța până aici, când te aștepti mai puțin la un reviriment, peisajul se deschide cu o generozitate de neînchipuit, capătă adâncimi și contururi de filigran. Printre turlile argintii ale bisericii, pe dreapta, deslușesc Dunărea ca un fulger de sineală. De partea cealaltă soarele reverberează în uriașe vetre de aur viu peste luciul fără contur al lacului Bugeac. Nu trebuie să mire pe nimeni, așa a binecuvântat Dumnezeu acest colț de sud-vest al Dobrogei, ca împărăția verii să se dezlănțuie cu orgii de nuanțe de albastru, portocaliu, verde și galben, cu un desfrâu de armonii, profunzimi și rezonanțe. Caleidoscopul culorilor devorează imaginile, modificându-le frenetic de la o clipă la alta. Și cum cobor așa încântat și surprins în Valea Ciulinoasei, privirile nu-mi mai conțin să se înfrupte lacome din aceste fragmente de viață. Lângă piciorul podului de peste privalul ce leagă lacul Bugeac de Dunăre mă abat din șosea pe un drumeag pietruit. El mă scoate în mai puțin de un sfert de ceas pe malul stâncos al fluviului la complexul arheologic din Vadul Dervent.

Urc piepțiș pe cea mai semeață culme din această parte a podișului, pe lângă minusculele locuințe ale arheologilor. Spoite cu var, clădite din chirpici și lemn direct în coasta protectoare a dealului, având o singură cameră, rareori două – refugii ideale pe timpul caniculei, ploii,

doar în Deltă mai pot fi întâlnite.

Lureșul privirii îmi este captivat de plajele înguste, ca niște folii aurite, din lungul Dunării, peste care se surpă acum în miezul zilei atâta amar de soare, mi se agață de pereții veșnic roși la rădăcină de umezeală ai malului prăpăstios al Dobrogei. Cu fiecare anotimp, porțiuni mari din ei se prăbușesc, iar apa fărâmițează bolovanii, spală nămolul și readuce în lumină, la tot pasul, resturi aparținând unor străvechi morminte geto-dacice sau obiecte din ceramică, sticlă, marmoră, aramă, os și bronz, ale unor locuințe prospere din epoca romană.

Îmi mut ochii spre mijlocul fluviului pe cea mai întinsă dintre insule – Tâlchia, și răzbesc prin scama subțire a golișurilor pădurii de ulmi și sălcii în capătul de nord-est al ei. Stâncos în afund, șlefuit de gresia aspră a curentului celor două brațe și înfipt ca un pinten în despicătura lor, acest grind enigmatic, acoperit de mълuri negre, mănoase și nisipuri fine, nu este altul decât Păcuiul lui Soare. Acolo, pe muchia lui dinspre Dunărea Mare, descopăr ruinele enormelor ziduri ale „Cetății”.

Săpăturile și cercetările începute cu patru decenii în urmă – și continuate până astăzi cu un devotament și o pasiune cum rar ți-e dat să vezi, de către un fiu al acestor locuri, arheologul Petre Diaconu, autorul monumentalei monografii „Păcuiul lui Soare”, apărută sub auspiciile Academiei Române – au dat la iveală vestigiile unei puternice baze navale bizantine din a doua jumătate a secolului al X-lea, și pe cele ale unei așezări civile înfloritoare din secolul al XI-lea. Bogăția mărturiilor descoperite l-a determinat pe reputatul istoric să avanseze cu îndrăzneală chiar ipoteza localizării aici a controversatului oraș Vicina, aflat în mare strălucire în secolele XIII-XIV. După părerea sa, faimosul centru bizantin al bisericii ortodoxe – cu „mulți locuitori și un ținut fertil, cu venituri însemnate din comerțul său”, unde genovezii descărcau stoffe de lux, postav lombard și franțuzesc, mătăsuri și mirodenii din Orient, saci de in de Caffa, lemn cu esență rară – și care a dat mitropoliți Țării Românești, a „ființat într-o insulă dunăreană. Singura, de pe cursul inferior al Dunării de Jos în pământul căreia s-au găsit urme de viețuire ce se potrivesc în timp, este Păcuiul lui Soare”. Această convingere, greu de zdruncinat, i-a fost întărită lui Petre Diaconu și de publicarea în anul 1978, de către italianul Motzo, la Cagliari, a celui mai vechi portulanum referitor la Marea Neagră – din 1296 –, în care se precizează că de la Sulina la Vicina sunt 200 de mile italiene, a căror valoare în kilometri exprimă, cu aproximație, distanța dintre Sulina și Păcuiul lui Soare.

Ceea ce nu s-a știut despre „Cetatea” de la Păcuiul lui Soare este că, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, ea a făcut parte dintr-o

formațiune statală necunoscută până în prezent. Aceasta strângea între hotare întreg colțul de sud-vest al Dobrogei cu așezările de pe malul Dunării și cele din jurul lacului Bugeac și își avea „instituțiile și monedele proprii”. Cel mai mare număr dintre monedele bătute a fost descoperit la Păcuiul lui Soare. Aversul lor înfățișează un vultur bicefal, semn heraldic binecunoscut, în epocă, în Țara Românească. Orașul Dristra, numit de multe ori în cronicile și actele oficiale ale timpului și Tristria, care este în realitate unul și același cu vechiul Durostorum din perioada romană, era capitala acestui teritoriu. Locuit în cea mai mare parte de români, legăturile lui cu Țara Românească erau firești, dintre cele mai trainice, fapt atestat și prin documentele emise de Mircea cel Bătrân, care se intitula, printre altele, și „Tristri Dominus”, mențiune ce dovedește că mica formațiune statală făcea parte din posesiunile înțeleptului și viteazului voievod...

Pentru o clipă, prin închipuire îmi fulgeră imaginile unei posibile zile în orașul bizantin. Casele par să fie pe punctul de a se prăbuși sub greutatea ciorchinilor de oameni care se înghesuie la ferestre, pe balcoane, la uși și înnegresc cornișele și acoperișurile să vadă, care mai de care, vânosul cal acoperit cu damasc gri și verde și pe cavalerul care a pătruns pe străzile sale. Târg plin de învălmășeală, odăjdii, mătăsuri, brocaturi, dantele, negustori avizi de arginți, zarvă, clerici, călugări, canonici, episcopi și stareți, chipuri aspre de militari, siluete de cavaleri încurcați în pelerine și taină; cai, câini, țărani, brutari, fierari, seniori. Prințul nou sosit, la un han, pune în solnițe pulbere de aur. În portul Vicinei, cu debarcadere masive de piatră, coborând, în trepte, în apă, o corabie veche, venită nu se știe de unde, are pe fund balast de aur. Aici se află una dintre cele mai mari crescătorii de cai, după care se dau în vânt cavalerii plini de ambiție, dar mai ales pelerinul intrat în acea zi în cetate. Un bărbat cioplit în granit parcă, având părul lung și barba roșcată, îndemânatic la arme, încăpățânat, răbdător, cheltuia cu mărînimie, religios, mânca din tacâmuri de argint, era bănuitor ca orice om umblat, poseda arta de a amăgi și de a-i guverna pe ceilalți, de a seduce femeile, umbla pe străzi înveșmântat în catifea țesută cu fir de aur. Trosneau greoi copastiile; corăbiile sosite de aiurea dădeau la mal; marinarii și soldații de pe ele trăgeau la vele, le strângeau pe catarge; copiii alergau buluc în marginea apei; marinarii îmbiau lumea cu diademe pentru prins părul, fluieri din ghiocuri de melci marini, cu hermine și mantii de purpură, giuvaieruri, centuri de aur, broșe, perle. Se descărcau măgari încărcați cu burdufuri cu măsline, sipete cu mătăsuri, vinuri din Spania și Gasconia, și multe, multe alte produse stranie și variate din Africa ori din Orientul îndepărtat.

Necunoscătorii întrebau uluiți: cine sunt acești marinari?! Și răspunsul venea, pe nerăsuflăte, invariabil: „Genovezii!!??” „Genovezii!!??”

De câte ori ajung în acest colț de lume, de unde-mi trag stirpea, încerc pe lângă un sentiment de bucurie totală, în aceeași măsură și unul de neliniște, fiindcă simt că nu-mi va fi de ajuns o viață întreagă pentru a-i pătrunde pe îndelete rosturile, pentru a mă sătura pe deplin de măreția desăvârșită a priveliștii lui. Și tot de atâtea ori prospețimea avalanșelor de lumină, sub amenințarea cărora își petrece existența, vastitatea pădurilor, cerului și apelor lui îmi iau definitiv în robie sufletul, redeșteptând în mine parcă o mare orchestră. Prin ochii minții, jefuiți de himerele și transparența unei asemenea nemărginiri, mi se deșiră atunci depărtatele chipuri și povești ale copilăriei:

„Plugarii din neamul maică-mi: sensibili, meditativi, temători, satornici, ancestrali; țărani din neamul lui taică-miu: pătimiși, iuți, mânioși, tragici, lăudăroși, săraci, mai puțin umblați pe la școli, iscusiti, ironici. Vigoarea și a unora și a altora uimește. Bărbații sunt demni, luptători, rezistă până la capăt în orice confruntare, chiar dacă rămân singuri. Femeile lor, tot atât de „oțelite”, știu la fel de bine să și iubească – se zice despre ele că atunci când fac dragoste sunt ca o stepă în flăcări –, dar să și mânuiască securea și fierăstrăul, să tragă la vâsle, să cosească și să secere, să pescuiască și să vâneze; la Gura Canliei o ceată de mocani voinici, trecuți fără

veste, pe-o noapte de catran, înot, de dincolo, din Balta Țării, se taie cu turcii pentru nevestele și fetele lor furate. Șuvoiul înspumat al sângelui spală gleznele cailor, iar locului așa-i rămâne numele – Canli – însângerat, Derè-vale; treizeci de bărbați în straie muieresti ori în piei de capră, zugrăviți cu tăciunele pe obraji sau purtând măști – lumea le spune cuci – joacă halucinant, singuri, în tăcere, prin aburul din marginea incendiată de maci, a lanurilor crude de grâu. Voinicul grupului ține în mână o spadă de lemn. Cucii mimează o bună dispoziție, cântă și tropăie zgomotos și se iau câteodată la harță cu cei pe care-i întâlnesc în cale; pe ceair, un cioban mut, din Galița, își reazemă capul de o piatră crescută din pământ, și adoarme. Când se trezește, începe să vorbească. Vestea cade ca trăsnetul peste sat și de la mic, la mare, dau buzna în jurul lui să vadă cu toții minunea dumnezeiască. Credincioșii cuprind piatra tămăduitoare, întâi într-o cămăruță de rugăciuni, apoi în jurul ei se ridică un schit, pentru ca mai târziu să se înalțe Mănăstirea Dervent; alaiuri de nuntă zboară prin Valea Licinei, peste Dunărea înghețată, după mirese, spre Ialomița, și nu se mai întorc de-acolo din negură niciodată; moruni negri-albăstirii, de câteva sute de ocale, asemenea unor butuci prelungi, scânteietori și însuflețiți, se zvârcolesc, spulberând năprasnic sloiurile sfârșitului de iarnă, prin cotloanele inundate ale Cetății, încurcați în setcile de mătase ale regilor Dunării, cum sunt cunoscuți pescarii și barcagii români-turtucaieni din neamurile lui Vane, Gavgagiu și Caragea; după Paști, oameni

mititei cât o palmă, din lut, în sicrie de papură, cu lumânări aprinse în colțuri, rățăcesc noaptea pe apă în voia curentului; Anghelina lui Topuzu, goală, vară dinspre ziua, prin porumburile fragede, înfășurată cu un șarpe peste coapse, se scaldă în pulbere de stele căzătoare. Costică Cimpoca – sergentul venit pe jos din prizonierat tocmai din Olanda – se ține morțiș după ea și cântă straniu dintr-un fluier s-alunge șarpele și să iubească femeia; Picarici și Rică țiganul, cu prăjinile de salcie ale undițelor la spinare, mânjiți din creștet până-n tălpi de soarele lui cuptor și tulburați de o misterioasă făgăduială, cutreieră bălțile și spun, celor întâlniți în cale, că mreana verzuie cu cercel de aur – Dina Sindina –, crescută de colonelul de aviație Damian în japșa de la moșia sa și răpită de zăporul din primăvară, li s-a arătat în anafor, la Cetate, și numai lor le-a destăinuit când și cum se va lăsa prinsă – pe lună plină în noaptea cuvioasei Macrina, cu nua de sânger și strună de păr din coadă de mânz aluniu, neîntărcat, cu ac din iadeș de egretă, iar ca momeală numai greieri albi, tăvăliți prin polen de flori de sulfină și rouă ne-ncepută – altminteri nici pomeneală să pună mâna pe ea și pe recompensa colonelului: doi ponei roibi de Abisinia; la reniile din coada puiului de insulă Aurora iese, în amiaza mare, din afund, vaporul pământit, cu zbaturi, și umblă în sus și în jos printre ostroave și țiuie de ți se face părul măciucă și nu-l zărește nimeni; enigmaticul student Uctep Uidivo, făuritorul de visuri, în vacanță, vârat până la piept în apă, la mijlocul albiei scăzute, în dreptul gurii brațului Iordan Călin, dis-de-dimineată, scoate nisip cu lopata în barcă și-l vinde, mai pe nimic, la cine se nimerește, în sat. Odată treaba isprăvită, coboară pe mal la Zăton, se despoaie, se unge cât-îi de lung cu nămol și se rostogolește prin pudra fierbinte a dunelor, se ridică apoi în capul oaselor și învăluit într-un potop de văpaie, pierde în încălceala rugilor după tălănița de Dia, nepoata paznicului de la geamanduri, leronim, nemaifiindu-și sieși stăpân, închipuindu-se de aur. Dia bate și ea pădurile, ca o apucată, de una singură, să găsească iarba fiarelor. Iarba e auroasă sau argintie ori roșie la culoare. Câteodată chiar neagră. Noaptea – ca para focului, iar la lumina soarelui – verde, de-o poți confunda ușor cu celelalte. Cine o vede se face năzdrăvan, pricepe limba tuturor dobitoacelor, păsărilor și florilor. Cine o culege și și-o pune în scăldătoare, rămâne tânăr și nu cunoaște moarte; și câte altele pe care nu știu dacă e locul și timpul

acum să le destăinui”.

Prădat de fantasmile copilăriei, aici, la marginea de prăpastie albastră, de la Dunăre, a podișului, unde oamenilor le-au plăcut, de când se știe, întâmplările tainice, nemărturisita mea, până acum, bănuială că Dobrogea își are porțile ei secrete prin care lesne se poate trece „dincolo” în intimitatea fosforescentă a galaxiei, devine certitudine. Una dintre ele, desigur cea mai pe potrivă sufletului meu, este Păcuilui Soare. La el mă reîntorc cu fiecare anotimp, biruit tot mai pustiitor de chemarea unei iubiri fără seamăn. Pridvor al veșniciei, cu el începe picătura mea de cer. Sub viforul de lumină al acestui cer binecuvântat, descălecătorii mei – țărani și mocani ardeleni din neamurile lui Banu, Soare și Găliceanu - au îngenunchiat făcându-și larg cruce. Aceași fascinație mă ține de-o viață și pe mine într-o captivitate statornică. De peticul acesta de azur fără egal, misterios și subtil, a cărui frumusețe te soarbe, sunt legate de-acum, cu tot ce au esențial, făptura, viața mea. Și nici nu mai știu dacă, în afara orizonturilor lui diafane, ele ar mai putea avea vreun sens. Între vastele-i oglinzi, o stare intensă de minunare îmi devoră neliniștile și-mi potolește nevoia de puritate și profunzime, nevoia de autodefinire. Ispita năvalnică și aspră de a-i trăi cu ferveare splendorile văzute și nevăzute, își află în mine, aici la Păcuilui Soare, suprema împlinire. Și poate niciodată ca în acele clipe nu mă simt atât de fericit, nu sunt atât de aproape de sâmburele inefabil al lucrurilor.

Rostim cuvântul Dobrogea și în minte ni se așează imaginile de vis dintr-un tărâm mirific adunat de ape într-o unică poveste de dragoste.

Rostim cuvântul Dobrogea și îi vedem aieva pe moșii noștri mângâind în palmele roase de muncă un bulgăre de pământ luat din țarină.

Rostim cuvântul Dobrogea și ni se așează la picioare mărețele ziduri de cetate și toată zestreă antichității adunată în filele unei împovărate istorii.

Această magie e simplă: Dobrogea este a mea și a ta, și a noastră, a celor de-aici, și ea merită cântată, mărturisită, alintată cu șoapte de iubire, de promisiune.

Am cântat-o toți: poeți, prozatori, au nemurit-o în pânze pictorii, i-au dăruit ode compozitorii. Fiecare în felul lui, cu darul lui de a se mărturisi.

Ovidiu Dunăreanu este unul dintre acești condeieri. Nu e greu să vedem ce-l deosebește de ceilalți sau ce-l face să fie altfel. El a găsit calea cea mai directă de a stoarce din cuvinte iubirea pentru Dobrogea natală. Prin scrisul lui adâncit în metaforă, desfăcut de verb, scobit

în măruntaiele frazei, el vede tărâmul mirific adunat de ape, îi vede pe moșii noștri păstrându-și ocrotitor pumnul îndesat cu pământ, el știe să citească zidurile nemurite de la Păcuiul lui Soare, așa cum îl cunoaște fiecare piatră din Ostrovul natal. Lumea satului lui este atemporală, învăluită în magia poveștilor strânse din vremuri pentru oameni.

L-am avut bun coleg în urmă cu patru decenii, când cotrobăia curios prin colbul colecțiilor de ziare ale singurei biblioteci a orașului, un tânăr temperat și afabil, l-am regăsit mai târziu în peisajul presei culturale a Constanței un temerar, luptând pe baricade să salveze reviste, să vegheze la editarea cărților, să adune oamenii de cultură ai Cetății în laboratorul de creație. Știe să se bucure și să plângă, să râdă și să împrăștie clipe de fericire.

Ovidiu Dunăreanu. Prin proza lui, Dobrogea rămâne fecioara despletită de la malul apei, prinsă în mituri și tradiții, fermecătoare și misterioasă, oprind timpul în povești de o savoare unică.

Astăzi, la aniversarea celor șapte decenii de viață, îi dorim ani mulți cu sănătate și inspirație!

A fi ceea ce nu ești - măști și mascați

Adrian NICOLA

Bun găsit la dumneavoastră, cinstiți gospodari!

Trecând odată, pe la sfârșit de gustar, marginea ținuturilor noastre încolo, unde muntele își apleacă poalele foioase spre câmpia cea mănoasă, însoțitorul meu ne-a ales popas lângă o vie întinsă, în capătul căreia măsura timpul cumpăna unei fântâni ce trăgea spre cer găleata, adăpând scamele de nori însetate ale verii. Cu ochii la cumpănă, privirile mi-au căzut pe o arătare ce zâmbea dintre vițe, frunze și cârcei, făcând să roiască în jurul său mulțime de grauri și vrăbiuțe speriate de tresărirea țoalelor cu care fusese dăruită arătarea. Era o sperietoare ca toate sperietorile, rânduiea a goni mâncătorii zburători de struguri, care nu de puține ori fac pagube însemnate podgorenilor.

Am mers câțiva pași între rândurile de vie și am tras cu coada ochiului la vițe, dar strugurii din ea nici mulți, dar nici copti nu erau. Atunci mi-am adus aminte de tata-mare care întotdeauna „scăpa” din recolta sa, atunci când o aduna de pe cracă, dintre araci sau de pe coceni ori de pe pai, câte un bob, două, și îmi făcea cu ochiul șiret: „Pe ăstea mă fac că nu le văd, să aibă și bieteles zburătoare ale cerului ce ciuguli, că au și ele rostul lor pe pământ”. Și atunci m-am întrebat de ce mai era nevoie de măgăoaia dintre vițe, dacă strugurii nici măcar copti nu erau?

Mi-am adus aminte de copilărie, de tot ce se petrecea în satul meu, dar și de ceea ce am trait pe aici, pe unde viața mi-a îndreptat pașii ori prin alte ținuturi ale țării străbătute de mine, cu treabă sau doar de plăcere, încercând să găsesc izvorul „teatrului” pe care țăranul român l-a jucat, și îl joacă încă, pe ulița satului din vremurile cele mai vechi, cu fețe închipuite și oameni schimbați la chip prin măști și vopseluri, prin mascările de care cei mai mulți râd și se miră, cum mă miram eu de arătarea, de momăia hădă din vie, căutând să-i pătrund înțelesurile.

Cel mai mult mi-a rămas în minte, din astfel de ființe ce veseleau ulițele, satului, „coloratul” cetelor de călușari ce colindă așezările omenești înainte de Rusalii. Era cel de-al doilea ca ascultare ce o dădeau ceilalți cetași, aleși în număr fără de soț, așa cum se spune că ar fi fost ielele, nălucile cu care se luptau. Căci dacă starostele cetei era cel ales pe viață a fi ascultat de ceilalți, și deci

acela mai ascultat de ceată, al doilea, „nebunul”, era cel care veselela lumea cu giumbușlucurile și mascările sale. Îmbrăcat în fuste și bluze ponosite, legat la cap ca femeile și acoperit pe față cu vax ori catran, să nu se știe cine este, cu bățul prefăcându-se a lovi peste picioare pe călușarul leneș sau pe privitorul ce pare prins de duhuri rele, „luat din căluș”, cum se spune, „nebunul” cetei era însă nu un măscărici, era un om înțelept, purtând în el darul de a ține în mână atât ceata cât și gloata în timpul dansului acela strașnic, moștenit de la daci și de la romani.

„Nebunul” călușar nu este însă singurul „mască” din lumea satului nostru. În a doua jumătate a lui Undrea, ulițele satelor răsună și acum de trompete și tălângi, de fluieri și chiușuri, de vocile colindătorilor. Capra, Ursul, Cerbul, Cocostârcul, Călușii, sunt doar câteva din măștile de colind ce ne intră în ogrăzi împreună cu vorbele potrivite strigate în cor sau pe rând, de câte unul sau mai mulți, de urători, la sărbătorile iernii.

Tot în luna lui Undrea, chiar în ultima zi a anului, cete de mascați își iau rămas bun de la anul ce a trecut și urează bun venit celui ce abia se zărește dincolo de noaptea dintre ani, cu cete de oameni mascați, dar și bine îmbrăcați, spre a simți cât mai puțin dureros „întâlnirea prietenească” cu mascații din satul megieș, purtând în mâini bâte și ciomege cât mai grele spre a putea înapoia cu vârf și îndesat loviturile primite de la aceștia. Și se lovesc ce se lovesc, fără a ști care-i cu adevărat făcătorul de cucuie, doar pentru a-și aduce aminte de vitejia lor de a lua parte la astfel de înfruntare și a se fâli tot anul ce va urma.

Obiceiuri de acestea, ale mascaților, au și alte neamuri ce sălășluiesc împreună cu românii pe aceeași glie. Sașii, nemții cuminți, frumoși, muncitori din Ardeal, alungă iarna înainte de post cu un întreg alai de mascați, costumați cu țol alb cusut cu fir bătut de parcă ar fi niște solzi, cu măști pe fețe și codițe în spatele capului, în ceea ce se spune pe la domniile lor „alungarea lollelor”, adică a ielelor, cum s-ar spune pe la noi. Și cum la ei toate îs mai cu bogăție, nu se sfiesc a deveni îngeri și urși și fel de fel de arătări.

Tot la fel și maghiarii trăitori pe meleagurile noastre au obiceiurile lor cu mascați, din care cel

mai știut și de românii de pe acolo este acela al fărșangului, ținut tot așa, cam pe când ar trebui să înceapă an nou pentru recolta ce va veni, pentru pâinea omului adică, înainte ca primăvara să-și dea drumul soarelui și florilor sale. Fărșangul acesta se spune că ar însemna „ultima băută”, căci omul se așteaptă ca de atunci să nu mai aibă huzureala de peste iarnă, căci ogorul te cheamă să-l lucrezi ori de care nație zici că ai ține.

Mascarea și măștile însoțesc multe clipe de răscruce din viața românului, atât de cu grijă la tot ce se întâmplă în jurul său și înțelept în a căuta rostul fiecărui fapt. Nu puteau lipsi obiceiuri din cele mai frumoase pe timpul nunților satului. Și acum sunt fețe care se ascund vederii, mai ales când este vorba de partea femeiască. Ea este cea care dă naștere pruncilor, ducând mai departe viața satului și a nației, de-aia mireasa se cere a fi bine păzită, ferită de priviri deochiuri, dar și de cele hulpave, ce pot scăpa din frâu și se deda la desfrâu. Pentru aceasta tânăra ce urmează a se căsători este ținută ascunsă, dar și acoperită până ce îi va veni sorocul. Acoperirea aceasta tot un fel de mascare este, iar „masca” aceasta, acoperișul de care vorbeam, a devenit prin vremuri vâl ce îi acoperă chipul și nu poate fi dat jos decât de cel care i-a devenit soț. Obiceiul acesta ce nu se păstrează doar la noi, îl au și la alte popoare. Fiind așa de însemnat, se spune că are multe înțelesuri, vâlul de mireasă pogorându-se de dincolo de timpuri și de granițe, sosind la noi tocmai dinspre părțile de soare-răsare ale pământului.

Jocul omului ascuns în spatele acoperirilor de tot felul nu se termină însă aici la nunțile românilor. Atunci când mirele își cere aleasa inimii, i se aduce mai întâi un bărbat sau o bătrână ce poartă haine ca ale tinerei, să se vadă cât de bine știe mirele pe aceea ce îl va însoți toată viața. În multe locuri din țară luni după nuntă este ziua socrilor. Și pentru că luni este ziua „lunaticilor”, adică a acelor mai duși către năuci, socrilor li se gătesc tot felul de măști și măscări: sunt spoți pe față cu catran, hainele ce se pun pe dânșii sunt șui, de bărbat la femeie și de femeie la bărbat, strâmbe și pline de haz. Și așa sunt prinși în joc și trecuți prin focul dător de forță și puritate, însoțiți de hohotele de râs ale celor care îi privesc.

Despărțirea de un om drag a fost totdeauna pricină de tristețe, dar românii nu uită nici în astfel de clipe că ne tragem dintr-un popor mândru și viteaz ce a râs mereu de moarte. Tocmai de aceea noaptea priveghiului nu este una tocmai tristă, povestindu-se întâmplări cu haz din viața

pământeană a răposatului. În unele părți se joacă „hora de pomană”, tristă și solemnă, dar în altele se joacă „măștile”, de către oameni cu fețele acoperite cu piei de oaie sau de capră, cu părul netuns, cu dinți de fasole sau porumb, întruchipând în felul acesta ființe de pe altă lume ce ar veni spre a obișnui pe cel ce va pleca cu alt fel de „oameni” decât cei pe care i-a avut în jur până atunci.

Tot trecând cu gândul peste toate acestea nu am putut să nu mă întreb de când și de ce omul își acoperă fața, face focuri, mișcă talăngile și pocnește bicele spre a face zgomote, strigă cât îl țin puterile devenind tot mai fioros. Cum nu sunt om învățat a găsi toate înțelesurile vorbelor și faptelor omenesti, îmi dau și eu cu „presupusa” și spun că lucrurile astea nu s-au făcut așa, la întâmplare sau pentru veselia omului. Cred că au ajuns la noi purtate prin negura vremurilor în care omul abia se coborâse din stirpea sa de animal. Zic eu că, trezindu-se cu corpul fără blană, cu gura fără colți și lipsit de dorința de a ucide pe cel mai slab precum fiarele pădurii, a simțit nevoia de a nu se depărta prea tare de acestea, ca un fel de a se apăra ce-i rămăsese de când era sălbatic. Se zice că nu te poți apropia prea mult de un animal decât atunci când faci tot ce-ți stă la îndemână pentru a te asemăna cu el, adică de a „intra în pielea lui”, cum se spune. Vrei să nu te sfâșie ursul când dai nas în nas cu el prin pădure, te oprești și rămâi drept și nemișcat, ca și când ai fi un copac din „ograda” sa; te afli în fața unui dulău ce îți arată colții, furios și furios, nu-l poți face să se lase păgubaș de a-ți sfâșia nădragii întorcându-i spatele, mai degrabă trebuie să te dovedești mai fioros decât el, arătându-i că nici tu nu ești de neluat în seamă; nici de lup nu scapi cu fuga, mai degrabă poți izbândi aprinzând ceva mai lucios decât flăcările din privirile sale sălbatice.

Acum, eu nu bag mâna în foc că sfaturi ca cele auzite de mine de la alții, pe care vi le-am spus și dumneavoastră aici, feresc omul de fiară și sunt încredințat că mai bine ar fi să vă feriți și să nu vă întâlniți cu ele pe unde nu trebuie. Sunt însă încredințat de altceva, că obiceiurile astea cu mascarea omului vin de atunci, din vremurile când el nu a mai avut puterea de a se lupta cu fiara parte în parte, iar mintea sa, mai presus decât a tuturor animalelor pământului, a născocit toate cele de trebuință spre a stăpâni asupra a ceea ce-l înconjoară, și ni le-a lăsat și nouă cu porunca de a le duce mai departe, în vreme, spre cei ce vor veni.

*Cu smerenie, al dumneavoastră
Adrian.*

Filmul „Colectiv” - proiecție de gală

Ana Maria ȘTEFAN

Filmul „Colectiv”, regizat de către Alexander Nanau, va intra în peste 30 de cinematografe din România, pe 29 februarie 2020, în proiecție de gală la Centrul Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin”.

„Colectiv” spune povestea primului an de după incendiul din clubul cu același nume și urmărește cu egal interes autorități și jurnaliști, într-o interacțiune permanentă de căutare și expunere a adevărului. Este un film despre sistem versus oameni, despre adevăr versus manipulare, despre interes personal versus interes public, despre curaj și responsabilitate individuală. Producția va oferi în premieră spectatorilor acces în locurile cheie de după evenimentul tragic din clubul Colectiv: redacții de ziare, cabinete de miniștri, coridoare de instituții, săli de ședințe. Filmul urmărește jurnaliști, avertizori de integritate, pacienți și familiile lor, dar și oficiali din guvern și reprezentanți ai statului, dezvăluind fără compromisuri o întreagă rețea a corupției, minciunii și manipulării.

„Momentul Colectiv a fost pentru noi toți o traumă. Că orice individ traumatizat, o societate traumatizată devine ușor de manipulat și de mințit. După Colectiv decizia de a face un film prin care să înțeleg mai bine cum funcționează societatea și mai ales relația cetățean - stat, a venit natural. Mi-am îndreptat atenția către presă și pe parcursul unui an am putut observa din interior și în timp real procesul dramatic al luptei pentru adevăr a jurnaliștilor cu autoritățile statului care, lipsite de orice urmă de umanitate, nu numai că au manipulat opinia publică, dar au și acoperit intenționat corupția din sistemul de sănătate, luând în calcul fără să clipească moartea propriilor cetățeni,” a declarat regizorul Alexander Nanau.

Premiera mondială a filmului a avut loc în cadrul Festivalului Internațional de Film de la Veneția, fiind primul film documentar românesc selectat în cadrul prestigiosului festival italian, iar premiera nord-americană la TIFF (Toronto International Film Festival). Pelicula a fost selectată și în cadrul altor competiții europene, printre care Festivalul de Film din Zurich, unde a obținut premiul pentru cel mai bun film documentar. În prezent, „Colectiv” este în selecția oficială din cadrul Festivalului de Film Sundance 2020, unul dintre cele mai importante festivaluri de film independent din lume, care se desfășoară în Statele Unite.

Distribuția în cinematografe este realizată de către Bad Unicorn. Începând cu primăvara

Monumentul „Colectiv” realizat de Elena Surdu Stănescu (în foto)

anului viitor, „Colectiv” va fi disponibil și pe HBO și HBO GO. Filmul „Colectiv” este produs de Alexander Nanau Production, în coproducție cu Samsa Film Luxembourg și HBO Europe, cu sprijinul Centrului Național al Cinematografiei, Luxemburg Film Fund și Sundance Documentary Fund, cu participarea MDR Germania, RTS Elveția, RSI - Elveția și YES Docu - Israel.

Alexander Nanau, regizor și producător germano-român, a studiat regia la Academia Germană de Film și Televiziune din Berlin (DFFB) și este deținătorul a două burse la Institutul Sundance, respectiv Academia de Artă (Akademie der Künste) din Berlin. În 2007 a înființat în România Casa de producție Alexander Nanau Production. Filmul său documentar, „Lumea văzută de Ion B.”, a câștigat, în 2010, premiul Emmy Internațional la categoria „Arts Programming”, iar „Toto și surorile lui”, următorul documentar al lui Nanau, a fost nominalizat la Premiile Academiei Europene de Film în 2015. Cel din urmă a avut o distribuție internațională numeroasă și a avut succes în rândul festivalurilor din întreaga lume. Nanau a fost director de imagine pentru documentarul francez-german „Nothingwood”, filmat în Afganistan, care a avut premiera la Cannes în 2017, în selecția Quinzaine des Réalisateurs.

Școala gustiană și realitățile rurale din Dobrogea în epoca interbelică (I)

Dr. Enache TUȘA

140 de ani de la nașterea lui Dimitrie Gusti (1880-1955), profesor universitar, sociolog și filosof român. Este considerat cea mai importantă personalitate a sociologiei românești, creatorul învățământului sociologic modern și al Școlii Sociologice de la București. A inițiat metoda monografică de cercetare și a întreprins, din anul 1925, primele anchete sociologice în zeci de sate românești din toate provinciile României. A fost cel care a conceput Legea Serviciului Social. A înființat Institutul Social Român (1921), revistele Arhiva pentru Știința și Reforma Socială și Sociologia Românească. D. Gusti a activat și ca om politic, în primă fază ca deputat și senator, ulterior a devenit ministru al Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor (1932-1933). În calitate de director general (1934-1939) a modernizat activitatea Fundației Regale „Principele Carol”. În 1937 Institutul Internațional de Sociologie l-a desemnat președinte cu organizarea celui de-al XIV-lea Congres Internațional de Sociologie, care urma să aibă loc la București în 1939 (congresul nu a mai avut loc datorită izbucnirii războiului). Împreună cu V.I. Popa și H.H. Stahl a întemeiat Muzeul Satului din București (1936). Sub directsa sa coordonare a fost editată monumentală lucrare Enciclopedia României, 4 vol. (1938-1943) neegalată până în prezent. Dimitrie Gusti a fost președinte al Academiei Române între 1944 și 1946 calitate în care pune bazele Consiliului Național al Cercetării Științifice. Datorită faptului că a fost un apropiat colaborator al regelui Carol al II-lea, Gusti cade în dizgrația autorităților comuniste care-l marginalizează și îl îndepărtează, după 1950, din viața științifică, socială și culturală românească la care a contribuit fundamental.

Studiul de față prezintă fenomenul colonizărilor de populații care au avut loc în Dobrogea precum și motivațiile de ordin politic și economic care au condus la aceste procese. Demersul nostru științific vizează dimensiunea sociologică și antropologică a acțiunilor guvernelor românești care au încercat să creeze un nucleu românesc în Dobrogea pe baza conceptului de „stat națiune” de la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea.

Școala sociologică creată de profesorul Gusti a încadrat demersurile echipelor monografice din satele românești pe ideea naționalismului românesc, profesorul neexcluzând minoritățile etnice din România acelei epoci pe care le considera ca parte constitutivă a societății românești, dar care configurau ideea de alteritate și națiune română în raport cu ele însele. Modelul de cercetare sociologică derulat de echipele monografice în diverse sate românești nu s-au regăsit în spațiul dobrogean decât în mod sporadic¹. Aceste monografii s-au derulat după un model pe care profesorul Dimitrie Gusti, încă de la prima echipă de campanie rurală de la Goicea Mare² l-a dedicat cercetărilor

monografice în zonele rurale românești.

După anul 1878, în cele două părți ale Dobrogei (nord și sud) administrate de două autorități statale diferite încep acțiuni de colonizare masive întreprinse de către Bulgaria și România pentru naționalizarea teritoriului nou dobândit. Ceea ce va întreprinde statul bulgar pentru a bulgariza și deotomaniza Dobrogea de Sud va întreprinde și tânărul stat român pentru a definitiva procesul de românizare a Dobrogei de Nord³. Influențele culturale care au existat în Balcani au construit un tip unic de geografie umană și identitară specifică acestui areal cultural și politic cu un mental colectiv aparte. Fenomenul în sine a produs transformări în structura etnică și a modificat raportul demografic în favoarea populației românești ceea ce a constituit un element de interes pentru Școala Sociologică

ca număr de membri și ca discipline studiate în vetrele satelor pe care le-au cercetat. În acest sens relevante sunt consemnările din lucrarea lui Henri H. Stahl, Amintiri și Gânduri din vechea școală a monografiilor sociologice, București, Editura Minerva, 1981, în special paginile 20-25 în care autorul descrie elementele care au influențat cariera de membru al echipelor monografice.

3. Pentru acest motiv cercetarea noastră va prezenta (în diferite capitole) și elemente similare la nivel comparativ, între Bulgaria și România, anumite etape ale colonizărilor și ale redistribuirii populației însoțite de o distribuie a proprietății funciare din teritoriul nou dobândit deoarece între cele două state s-a declanșat o competiție pentru revendicarea Dobrogei întregi.

1. Acțiunile din comuna Ferdinand, județul Constanța, din vara lui 1935 sau monografia satului Ezibei din Dobrogea de Sud redactată de către G Constantinescu –Mircești.

2. Echipele de campanie monografică au fost amplificate

de la București⁴ care a investigat o serie de comunități rurale.

Derularea acestor campanii s-a datorat în mare parte succesului pe care Școala Sociologică de la București l-a avut între 1925-1937, așa cum afirma profesorul Dumitru Sandu într-un studiu⁵ publicat recent într-o revistă dedicată în întregime Școlii Sociologice de la București. Profesorul Gusti se va fi gândit și la modul în care urmau să fie studiate satele multietnice ale Dobrogei care se configurau după modificarea raportului demografic odată cu procesul colonizărilor derulate de statul român, însă acest lucru era lăsat pe un loc secund prioritate având zonele autentic românești.

Acum imperativul îl constituia compoziția etnică a Dobrogei care trebuia să devină românească. Atunci când vorbesc despre modernizare sociologii și antropologii se referă la schimbările sistemelor sociale globale dezvoltate în Occidentul european și în spațiul nord-american începând cu secolul XIX sub aspect economic, relațional, politic, cultural și încercarea de răspândire a acestor schimbări sociale. Câteva trăsături ale teoriei modernizării sociale și politice subliniate de autori din spațiul anglo-saxon⁶ ar susține că: „modernizarea este o teorie a difuzării inovațiilor dinspre un centru evoluat care le produce spre o zonă periferică⁷ care

4. Pentru cunoaștere și analiza evoluției Școlii Sociologice de la București sunt disponibile mai multe volume publicate recent. Cea mai bună analiză din spațiul academic românesc a personalității lui Dimitrie Gusti și a școlii create de acesta este realizată de Zoltan Rostás în lucrarea O istorie orală a Școlii Sociologice de la București, publicată la Editura Printeh în anul 2001. Printre alte contribuții ale profesorului Rostás despre școala creată de Gusti amintim: Rostás Z.(2003), Sala luminoasă-Primii monografiști ai școlii gustiene, București, Editura Paideia; Rostás Z., (2005) Atelierul gustian-O abordare organizațională, Editura Tritonic, București; Rostás Z. (2006), Parcurș întrerupt: discipoli ai școlii gustiene în anii 30, București, Editura Paideia /.../

5. Dumitru Sandu, Gândirea regională în mișcarea gustiană de ridicare a satului, în revista „Transilvania”, nr. 11-12 /2012, Sibiu. Autorul studiului descrie modul în care Dimitrie Gusti susținea că în doar patru ani era posibilă studierea monografică a celor 15 mii de sate existente în perioada interbelică. Profesorul descria cum urmau să se întocmească câte 53 de studii anuale în cele 71 de județe ale României acelei epoci, p.7.

6. Immanuel Wallerstein, The Modern World -Sistem: Capitalist and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century, New Academic Press, 1974; Robert Brenner, Înapoierea economică în Europa de Est în lumina dezvoltării occidentale, în, Daniel Chirot (coord) Originile înapoierii în Europa de Est: economie și politică din Evul Mediu până în secolul XX, traducere de Victor Rizescu, București, Editura Corint, 2004, capitolul II, pp.27-67; Peter Gunst, Sistemele agrare ale Europei Centrale și de Est, în Daniel Chirot, op.cit, capitolul III, pp.73-105, unde Gunst explică modul în care s-a format zona economică și socială central europeană precum și raportul acestei zone cu spațiul pieței mondiale moderne.

7. Pentru acest aspect al periferiei sistemelor politice și sociale a se consulta Daniel Chirot, Schimbarea într-o societate periferică, traducere de Victor Rizescu,

necesită evoluție și progres instituțional. Ea valorizează noutatea și orientarea privirii spre viitor și definește ca non-valoare, orientarea spre trecut, spre tradiție.⁸ În cadrul proiectelor politice din spațiul românesc aspectul modernizării a fost îndelung discutat⁹. Intelectualii români erau de acord, deja pe la mijlocul secolului XIX că dezvoltarea societății românești presupunea cu necesitate modernizarea tuturor structurilor ei.

Problema care se punea era modelul după care să se realizeze modernizarea instituțiilor și a structurilor sociale românești. Au organizat instituțiile politice și administrative care reprezentau puterea politică și trebuiau să articuleze o politică care să introducă spiritul românesc și cultura politică aferentă acestui spațiu. Următoarea grijă a guvernelor românești din acea perioadă a fost colonizarea Dobrogei cu elemente românești datorită scăderii dramatice numărului de locuitori. Populația găsită de autoritățile române în momentul preluării

București, Editura Corint, 2002, pp.15-32 unde autorul compară elemente de evoluție instituțională din spațiul occidental în opoziție cu estul înapoiat de la începutul secolului XX; Dudley Seers, The Stages of Economic Growth of a Primary Producer in the Middle of Twentieth Century, în , Imperialism and Underdevelopment, ediție îngrijită de Robert Rhodes, New York, Monthly Review Press, 1970; ; a se vedea și John R. Lampe, Frontieră Imperială sau periferie capitalistă ? Despre cum trebuie definită înapoierea balcanică între 1520 și 1914, în, Daniel Chirot, op.cit., capitolul VI, pp.219-253, aici autorul descrie comerțul balcanic și sud-est european între 1500 și 1800 și transformările economiei agrare în acest spațiu. Tot în acest capitol autorul analizează și statele independente din spațiul balcanic.

8. Lavinia Bârlogeanu, Antropologie sub semnul valorii, Editura Trei, București, 2005, pp. 13-18.

9. Nicolae Bălcescu, Question économique des principautes danubiennes, Paris, 1850; a se consulta pentru acest aspect și Keith Hitchins, The Rumanian National Movement in Transsylvania 1780-1848, Cambridge, 1969.

1935. Dimitrie Gusti și regele în comuna Ferdinand, județul Constanța

Dobrogei era în majoritate compusă din familii turco-tătare, care vor emigra masiv, după 1879.

Desigur, ca urmare a măsurilor luate de către factorii decizionali de la București și a colonizărilor în provincie, se va înregistra, după 1880 o creștere demografică semnificativă a populației în Dobrogea. În același timp guvernele românești, din motive politice, au sprijinit constant și din răspuțeri așezarea românilor, aducând, în număr mare, veterani de război în Dobrogea și favorizându-i în detrimentul celorlalte naționalități.

Un exemplu semnificativ pentru acest aspect avem chiar de la unul dintre oamenii politici importanți ai acelei perioade: este vorba de Mihail Kogălniceanu care, într-o cuvântare¹⁰ ținută în Camera Deputaților la data de 27 februarie 1882, afirma: „Domnilor, care este interesul nostru principal în Dobrogea? Interesul nostru principal este ca să o populăm, să civilizăm această parte a României de azi, s-o populăm, o declar, dându-i sufletul, dându-i simțurile românești; zicând așa, dv. veți înțelege că trebuie să facem totul ca să ducem acolo mulți români; ba încă mai mult decât atât, chiar populațiunile cari vin acolo

10. Programul lui Mihail Kogălniceanu asupra Dobrogei, pe care l-a susținut în mai multe rânduri și asupra căruia vom mai reveni în cursul acestei lucrări, cuprindea câteva elemente importante și anume: naționalizarea provinciei, păstrarea tuturor drepturilor, tuturor libertăților, tuturor intereselor și tuturor obiceiurilor celorlalte naționalități. Toleranța lui Mihail Kogălniceanu a mers până acolo încât a cerut ca să se respecte până și obiceiurile lipovenilor și, mai mult chiar, ca aceștia să fie scutiți de serviciul militar „ca unii pe care religia îi oprea să poarte armele”. Vasile M. Kogălniceanu, Dobrogea 1879-1909; Drepturi politice fără libertăți, București, Editura Librăriei Socecu, 1910, p.28-31.

singure, cu orice chip să le facem românești. Într-un număr oarecare de ani să facem români chiar și pe musulmani și să se deosibească de români numai prin aceea că unii vor merge la geamie, iar alții la biserică.”¹¹ Provincia se administra după trei regulamente, autorizate de Parlament în ședințele din 28 și 30 septembrie 1878. Statul român prin eforturi proprii și reprezentat prin diferitele guverne a suportat aceste cheltuieli de organizare a provinciei și administrația în cel mai larg sens al cuvântului. Dezvoltarea Dobrogei fără ajutorul statului român era imposibilă, Dobrogea nefiind autonomă și neavând decât puține resurse pentru investiții.

Dealtfel lucrările mari, în această provincie, precum podul peste Dunăre, portul Constanța, rețelele de drumuri și alte obiective edilitare și funciare au fost realizate prin investițiile statului român. Din punct de vedere al evoluției demografice a Dobrogei se pot distinge două perioade:

a) colonizarea și expansiunea grupurilor etnice către această regiune îndeosebi datorită împrăștiarilor, între anii 1880-1948

b) o a doua în anii de după 1948 ce au fost caracterizați prin redistribuirea populației spre orașe și sate polarizatoare ca urmare a industrializării.¹² În funcție de evenimentele ce s-au petrecut de-a lungul timpului se poate face o structurare delimitată de fenomenele ce le-au influențat și anume:

- perioada de după intrarea Dobrogei în componența României și până la Primul Război Mondial, când statul aplică politici care au avut ca scop creșterea populației românești din Dobrogea în scopul modificării raportului demografic în favoarea populației românești.

- perioada interbelică, timp în care politica este dublată de o „ofensivă culturală”, secundată de un schimb de populație între România și Bulgaria,¹³ realizat în 1940, în momentul cedării către Bulgaria a județelor Durostor și Caliacra.

Expresia lui Constantin Brătescu¹⁴ în ceea ce privește diversitatea etnică a Dobrogei pe care o numea „o Europă și o Asie în miniatură” este relevantă pentru realitățile demografice și sociale a populației dobrogene¹⁵ dacă ne

11. Ibidem, p. 31.

12. Vasile Nicoară, Dobrogea: spațiu geografic multicultural, Constanța, Editura Muntenia, 2006, p. 84-85.

13. Virgil Coman, Nicoleta Grigore, Schimbul de populație româno-bulgar. Implicațiile asupra românilor evacuați. Documente (1940-1948), volum editat, Ex Ponto, Constanța, 2010.

14. Constantin Brătescu, Populația Dobrogei, în 1878-1928. Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească, (Editura Cultura Națională, București, 1928), Constanța, Editura Ex Ponto, 2003, p. 236-243.

15. Florin Stan, Sinopticum. Din trecutul celor de lângă noi. Incursiuni în istoria comunităților etnice dobrogene, în „Tomis”, nr. 1 (454) /2008, p. 71-74; nr. 2 (455) /2008, p. 68-70; nr. 3 (456) /2008, p. 71-74; nr. 4 (457) /2008, p.

referim la tătari¹⁶, lipoveni¹⁷, armeni¹⁸ despre care Nicolae Iorga spunea că „armenii au jucat în toate ramurile vieții publice un rol însemnat”¹⁹, evrei²⁰, bulgarii considerați de același Iorga „burghezia Balcanilor”²¹, germanii²² etc; dar nu putem face excepție și de la faptul că „fenomenul demografic al Dobrogei (...) justifică și astăzi atracția cercetătorilor dornici să stabilească resorturile intime ale unei conviețuiri etnice și evoluții demografice (suprapuse uneia economice) ce fac din Dobrogea, păstrând proporțiile, o Californie românească și totodată un model etno-cultural pentru Balcani”²³. În ceea ce privește proprietatea funciară statul român a decretat o serie de legi prin care terenurile pentru care nu existau titluri de proprietate, după anexarea Dobrogei, să treacă în posesia lui, acestea fiind acordate îndeosebi populației românești colonizate și, astfel, o parte semnificativă de teren dobrogean, în mare parte luată de la populațiile minoritare, a fost redistribuit.

Au existat, în epocă, măsuri aplicate de statul român de creștere a populației românești a Dobrogei, în acest sens punctul de plecare îl reprezintă procesul de transhumanță²⁴,

83-85; nr. 5 (458) /2008, p. 84-86.

16. Tashin Gemil (coord.), *Originea tătarilor. Locul lor în România și în lumea turcă*, București, Editura Kriterion, 1997; Marian Cojoc (coord.), *Tătarii în istoria românilor*, vol. I, Constanța, Editura Muntenia, 2004, vol. II, Constanța, 2005

17. Filip Ipatiov, *Rușii-lipoveni din România. Studiu de geografie umană*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001.

18. Tigran Grigorian, *Istoria și cultura poporului armean*, București, Editura Științifică, 1993.

19. Nicolae Iorga, *Patru conferințe despre Armenia*, București, 1929.

20. Carol Iancu, *Evreii din România, 1919-1938. De la emancipare la marginalizare*, București, Editura Hasefer, 2000; Florin Stan, *Ethnic communities from the pontic space. Jews from Constanța (I)*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, tomul VIII, 2005, p. 223-235;

21. Nicolae Iorga, *Români și Bulgari în Dobrogea. Câteva simple observații nouă, în, 1878-1928 Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*, (Editura Cultura Națională, București, 1928), Constanța, Editura Ex Ponto, 2003, p. 261.

22. Valentin Ciorbea (coord.), *Germanii dobrogeni - istorie și civilizație*, Constanța, Editura Muntenia, 2006; Horia Stinghe, Cornelia Toma, *Despre germanii din Dobrogea*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2007.

23. Vasile Nicoară, *Dobrogea: spațiu geografic multicultural*, Constanța, Editura Muntenia, 2006, p. 86.

24. Vasile Popa, *Dobrogea, spațiu de interferențe geopolitice*, București, Editura Universității din București, 2006, p. 58 „Transhumanța a avut marele rol de întreținere a raporturilor dintre populațiile descendente din același trunchi etnic, înlesnind răspândirea limbii și a obiceiurilor. Ziarul Farul Constanța din 28 septembrie 1880 menționează că „32 de familii din Făgărașul Transilvaniei vin la Hârșova pentru colonizarea Dobrogei,

Dimitrie Gusti la Muzeul Satului pe care l-a și înființat

cât și inițiative proprii cum a fi cea a lui Kogălniceanu care „se pune personal în legătură cu românii din Basarabia și Ardeal, pe care-i îndeamnă să vie în Dobrogea”²⁵. Însă toate aceste elemente nu erau suficiente pentru a crea un model solid de cultură politică.

Nucleul cultural dobrogean a fost dominat de modelul de administrație românească însă reprezentarea mentală, cel puțin pentru început a fost una a ocupației și a intențiilor negative. Majoritatea membrilor acestor etnii interpretau colonizările masive ale guvernelor românești de după 1878 ca o măsură de asimilare a celorlalte etnii de către populația românească din ce în ce mai numeroasă. Ca politici de colonizare a zonei dobrogene, putem aminti legea de împrumut din 2 aprilie 1903 ce stipula că luptătorii din Războiul de independență primeau un lot de casă de 2000 mp, 8 ha teren de cultură, materiale de construcție pentru casă, inventar agricol și scutiri de impozite pe 5 ani, cu condiția că acesta nu putea fi vândut pe parcursul a 30 de ani „vreme în care posesorul și urmașii săi se puteau atașa definitiv de un pământ în definitiv roditor și ospitalier”²⁶. /.../

Va urma

Administrația a dispus înființarea cu ele a unui nou sat românesc la Horaiclar, care să poarte numele de Făgărașul Nou.”

25. Vasile M. Kogălniceanu, op. cit., p. 168.

26. Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Constanța, Editura Muntenia, 1998, p. 358.

„Satul dobrogean de la Dunăre în oglinda timpului”

Ovidiu DUNĂREANU

Dobrogea, în pofida numeroșilor ani de ocupație otomană.

Iată că la împlinirea a 180 de ani de la nașterea primului folclorist al Dobrogei și a 140 de ani de la publicarea cărții despre “Călătoria” sa în teritoriul danubiano-pontic – instituția care-i poartă numele la Constanța, Centrul Cultural Județean “Teodor Burada”, face, printr-un proiect finanțat de Consiliul Județean, un gest cultural de mare încărcătură emoțională și de o semnificație științifică impresionantă, editând lucrarea: “Satul dobrogean de la Dunăre în oglinda timpului.” Prezentul proiect, așa cum se afirmă în studiul introductiv, “își propune o cercetare interdisciplinară, antropologică și etnografică, în aceleași sate colindate cândva de Teodor Burada pentru a înregistra gradul de revitalizare a memoriei

Teodor Burada se înscrie în galeria proeminentă a personalităților românești din a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea și începutul secolului douăzeci ca un om cu o mare înzestrare. Muzicolog, folclorist, etnograf, violonist, profesor, compozitor, jurist, arheolog, istoric, lingvist, muzeograf, literat – în toate aceste discipline a lucrat cu râvnă și cu pricepere, elan și competență, activitatea sa, străină de diletantism, îmbrăcând adeseori aspectul de pionierat.

Lucrarea “O călătorie în Dobrogea” (Iași, 1880) este probabil opera sa principală ca folclorist. Preocuparea culegătorului este de a da în această carte o hartă folclorică a Dobrogei în ce are ea esențial. Este prima dată când se încearcă, printr-o viziune proprie, alcătuirea unei colecții de literatură populară a unei regiuni geografice distincte, culegerile efectuându-se direct, prin ancheta la fața locului, fără intermediari. Piese cuprinse în ea demonstrează, prin notele comune cu folclorul din Moldova și Muntenia, apartenența locuitorilor provinciei de peste Dunăre la aria spiritualității românești, precum și continuitatea elementului românesc în

culturale.”

În elaborarea cărții, autorul principal, neobosita jurnalistă, cadru universitar și scriitoare, Aurelia Lăpușan s-a întrecut pe sine, bucurându-se de sprijinul unui grup de cercetători dăruți: Laura Ana Parfinov, Nicoleta Lungu, Liliana Gâlcă, Ana Maria Ștefan, Ilinca-Leda-Wanda Teodosiu. I-au mai fost alături lect. univ. dr. Florica Iuhas, de la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării a Universității București cât și studenți ai specializării Jurnalism din cadrul Facultății de Litere a Universității Ovidius, coordonator conf. univ. dr. Raluca Petre.

Excelenta tehnoredactare a cărții aparține tânărului Traian Mircea Voineagu.

Așa cum a intenționat autoarea, ducându-și investigația în mod admirabil până la capăt, demersul ei este un “document viu, adevărat” care aduce “în atenția publică viața satului dobrogean de la Dunăre așa cum a fost aceasta păstrată în amintirile celor mai în vârstă locuitori ai săi.” Mărturiile etnologice cuprinse în ea, răspunsuri, evocări, chestionare, interviuri și un număr impresionant de fotografii, 284, toate inedite, adunate cu străduință în timpul

deplasărilor, “dau măsura existenței și perpetuării unor moșteniri nealterate constând din obiceiuri, datini, tradiții supuse astăzi interesului public și științific.”

Avem sub ochi o carte încântătoare din toate punctele de vedere: cercetare de antropologie culturală și socială de cea mai bună calitate, rigoare în conceperea sumarului, acuratețe în prezentarea informațiilor și a documentelor fotografice, aspect grafic și tipografic, ce-o face să aibă alura unei lucrări bibliofile.

Această carte specială, cum nu a mai apărut alta în spațiul dobrogean până acum, te transpune într-o lume îndepărtată, de poveste, în care îți regăsești cu o bucurie fără margini rădăcinile, strămoșii, obiceiurile, credința, în spiritul și sub ocrotirea cărora te-ai născut, crescut și format ca om, care cu greu te poți desprinde de ele. Oamenii, faptele relatate de ei cu sinceritate și nostalgie, imaginile care îi înfățișează în anumite momente ale vieții lor, amintind de o lume aparte, o lume inconfundabilă a sudului românesc, cu deschideri orientale, balcanice și mediteraneene, dar și pe cea preponderentă a unei bine definite sinteze românești – toate la un loc reconfigurează în paginile de față felul dobrogeanului de a fi, ancestralitatea, legitimitatea lui în spațiul geografic dintre Dunăre și Marea Neagră.

Capitolul de început – Case – aduce în prim-planul cercetării locuința țaranului de la Dunăre. Casa, gospodăria sunt definitorii pentru felul lui de viață, de gândire, de comportament. Ele reprezintă punctul lui de sprijin în univers. Ele încorporează în făptura lor o întreagă filosofie cosmogonică, o muzică a sufletului în ascensiune astrală. Ele impun un acord între stări esențiale precum: libertatea deplină, speranța, sacrificiul, izbânda, siguranța, dănuirea.

Capitolele dedicate – Vieții de familie – și – Practici sociale - sunt la fel de semnificative, atrăgătoare și incitante, punând în valoare frumusețea fizică, vestimentară, morală și atitudinea pilduitoare a dobrogeanului în relația cu ceilalți oameni, în relația cu îndeletnicirile lui zilnice și cu obștea din care face parte.

Partea din lucrare dedicată – Obiceiurilor -, care este și cea mai întinsă, ne transpune cu o forță de seducție neasemuită într-un spațiu magic, ale cărui legi și cutume, peste care a dat și le-a semnalat și Teodor Burada, se încăpățânează să-și trimită ecourile și efectele încă până la noi, cei de azi, oameni ai postmodernității, în continuă schimbare. Trecând prin acest capitol, trăiești sentimentul neașteptat al unei stări de imponderabilitate, al unei fascinații permanente și al senzației că te afli pe un alt țărm, situat parcă în afara timpului, acela al unor nemuritori.

Lucrarea Aureliei Lăpușan, tipărită la Editura Next Book în partea de final a anului ce a trecut, având consilier editorial pe distinsul manager al Centrului Cultural Județean Constanța “Teodor Burada”, Doina Voivozeanu, este un omagiu îndreptățit, adus cu ocazia aniversării celor 180 de ani de la nașterea patronului spiritual al instituției constănțene. Iar în același timp este și o lecție de pasiune din partea autoarei de a demonstra că zestrea satului românesc de la Dunăre, descoperită și dăruită nouă de acest înaintaș eminent, dănuie încă în adâncul sufletului nostru ca o lumină, ca o flacără care ne călăuzește și nu ne lasă să greșim drumul trecerii noastre prin această lume, prin această viață.

Proiectul cultural inițiat cu acest prilej, cu toată dificultatea și complexitatea lui, din punctul meu de vedere, cred că și-a atins scopul în mod strălucit și merită continuat.

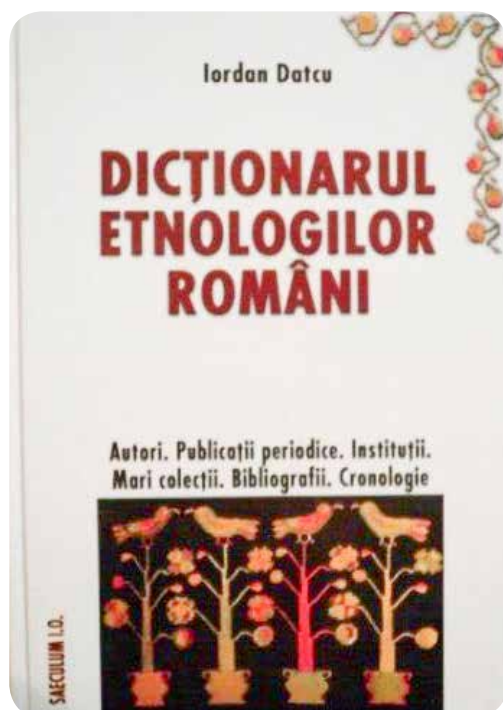

Foto: Ion Augustin

Etnograful Tancred Bănăţeanu şi aromânii (1965 - 1968)

Nicolas TRIFON, Paris

Tare capricioasă este informația documentară disponibilă pe Web despre oamenii și faptele care au marcat sub o formă sau alta o perioadă de fapt nu prea îndepărtată, aceea din jurul anilor 1960. Din decembrie 1989 încoace, rare sunt referințele la acești oameni și la aceste fapte în dezbaterile publice mai ales în comparație cu referințele privind perioada interbelică. Când, spre exemplu, cauți «Tancred Bănăţeanu»¹

1. BĂNĂŢEANU, Tancred, etnograf, folclorist, pedagog, (n. 10 iulie 1922, Siret, jud. Suceava – m. 30 ianuarie 1987, București), a făcut școala primară și liceul la Cernăuți. A absolvit Facultatea de Literatură și Filozofie la București. Doctor în etnografie, al Universității din Cluj, în 1946. Activitate. Din 1946, asistent la Muzeul de Etnografie al Transilvaniei, titular al cursului de Literatură populară la Facultatea de Filologie din Cluj. Din anul 1950, devine colaborator al Institutului de Istoria Artei, al Academiei Române și asistent pentru Literatură populară la Facultatea de Filologie a Universității din București și asistent (1951) la Muzeul de Artă Populară din București, iar din 1953, șef de secție și apoi director al muzeului amintit și, din 1978, director adjunct al Muzeului Satului și de Artă Populară, până în 1982. Profesor de artă populară la Institutul de Arte plastice „Nicolae Grigorescu”, din 1970.

A publicat peste 10 volume de specialitate, dintre care: Arta populară bucovineană. Studiu și album (Agenția de publicitate „Artis”, București, 1975); Ceramica populară din Țara Oașului (București, ESPLA, 1958); Arta populară din nordul Transilvaniei (Baia Mare, 1969); Portul popular din regiunea Maramureș. (Baia Mare, 1965); Prolegomene la o teorie a esteticii artei populare (București, Editura Eminescu, 1985).

A făcut cercetări participative aprofundate în toate zonele etnografice, dar și în străinătate (a călătorit în China,

dai, întâi și întâi, de o sală cu acest nume, de la Muzeul Țăranului Român, unde au loc tot felul de expoziții care sunt frecvent anunțate pe Web.

În orice caz, niciun cuvânt despre acest nume pe Wikipedia. Trebuie însă să cauți temeinic sau, mai bine, să umbli prin biblioteci, ca să găsești motivul pentru care fostul director al Muzeului Național de Artă Populară al Republicii Populare Române, întâi, și al Republicii Socialiste România, după 1965, din București, a avut dreptul la o asemenea onoare postumă. Aparent istoria instituțională a etnografiei românești nu pasionează pe contributorii enciclopediilor on line. Din fericire mai există și alte surse etnice, ca să zicem așa : datele de naștere, 1922, și de moarte, 1985, ale lui Tancred Bănăţeanu ne sunt furnizate de site-ul Personalități armene: dicționar de armeni din România².

« On n'est jamais mieux servi que par soi-même », spun francezii, ceea ce se poate aplica și la considerațiile care urmează și privesc două aspecte ale contribuțiilor oarecum neașteptate, ale acestui autor, în legătură cu aromânii. Observațiile sale cu ocazia unei călătorii de lucru în Albania, despre situația lor în această țară după război, pe de o parte și, pe de altă parte, pledoaria sa în favoarea înființării unui muzeu etnografic la Constanța, care să includă materiale despre «naționalitățile conlocuitoare» din Dobrogea, printre care el îi include pe aromâni și pe meglenoromâni, nu sunt lipsite de interes.

Prezentarea care urmează nu ar fi fost posibilă fără documentele identificate de Cosmin Manolache în cadrul cercetărilor întreprinse în arhivele Muzeului Țăranului Român. El a încredințat copiile xerox ale acestor documente site-ului Armânami.Org, fapt pentru care îi suntem recunoscători³.

I. Raport privind deplasarea în R. P. Albania: 1-16 august 1966

Elveția, ex – Iugoslavia, Albania, Bulgaria, Germania, Franța, Iran, Mongolia, URSS, Pakistan, Polonia, Austria, Olanda).

Cercetările s-au concretizat și în zeci de studii publicate în reviste de specialitate și culturale, românești și din străinătate, dintre care: Arta plastică, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Astra, Revista Fundațiilor Culturale Regale, Revista Muzeelor, Studii și cercetări de artă populară, Artisan d' Art (Paris), Faenza (Tibilisi), Pianeta (Torino) ș.a. (În: DATCU, Ion, Dicționarul etnologilor români, ed, a 3-a, Saeculum I.O., București, 2006, p. 91-92).

2. personalitati.araratonline.com

3. Documentele citate mai jos sunt extrase din dosarele MAP-36 « Călătorii în străinătate », vol. 1-3, R.P. Albania (1966) și MAP - 34 « Muzee din țară și străinătate », vol. 1-2.

« Programul a fost încărcat, dar interesant », scrie în preambul Tancred Bănăţeanu care ţine să precizeze că el însuşi a cerut « modificarea programului propus de partea albaneză care era foarte la suprafaţă şi cu multe zile de odihnă şi plajă ». El enumără cele 45 de « obiective » vizitate de-a lungul celor 2000 de kilometri parcurşi cu maşina pusă la dispoziţie de autorităţile albaneze: muzee, monumente istorice şi artistice, comune, fabrici şi cooperative. Printre acestea figurau două sate aromâneşti, Scala (lângă Sarandë) şi Drenovë (lângă Korçë) şi bisericile de la Korçë.

Vizita a avut loc cu un an înainte ca Enver Hoxha să declare Albania « primul stat ateu din lume ». Suntem deci în ajunul unei perioade de pe urma căreia o parte importantă a patrimoniului albanez va avea de suferit. « Au obligat pe oameni să depună la un centru icoanele, mi s-a povestit la Voskopojë, în august 1991, nu se ştie ce s-a întâmplat cu ele. Cu frescele, însă, responsabilii locali de partid nu prea ştiau ce să facă, aşa că ele au rămas... »

Citind Raportul⁴ lui Tancred Bănăţeanu realizăm că degradarea acestora din urmă era avansată, încă de pe atunci. După ce constată că « se acordă un deosebit interes şi un ajutor substanţial săpăturilor arheologice şi păstrării acestor vestigii »⁵, el adaugă : « În schimb nu se face destul în ceea ce priveşte restaurarea şi conservarea unor monumente istorice feudale. Cetăţile se degradează (bună restaurare a fost începută la Gjirokaster), iar faimoasele biserici cu fresce de la Voskopojë, Elbassan sau Berati se distrug. »

Imediat după această observaţie, el abordează principalul subiect tratat în « Raport », şi anume situaţia aromânilor din Albania la acea dată. După ce schiţează un tablou de ansamblu, el formulează o critică mai mult decât binevenită, în ceea ce priveşte « mitul discreditor al "nomadismului aromânilor" »: « O altă problemă pe care vreau s-o menţionez este aceea a aromânilor. Există patru grupe: musăchiari (între Fieri şi Berati), firşeroţi (lângă Frasheri), grabovari (lângă Pogradec) şi moscopolani (lângă Korçë) în cca. 60 de sate. Majoritatea sînt păstori, fiind denumiţi de către albanezii din centrul şi sudul ţării "ciobani". Locuiau în satele din munţi şi practicau un păstorit transhumant. Etnografia balcanică burgheză reacţionar-naţionalistă denumea această practică "păstorit nomad", susţinînd caracterul primitiv şi nomad al aromânilor.

« De circa zece ani aromânii au fost aduşi din satele de munte, cu "căliva", în sate de la poale,

4. armanami.org

5. Interesul manifestat în mai multe rânduri de Enver Hoxha pentru vestigiile antichităţii poate explica faptul că unii arheologi şi istorici reputaţi precum P. Cabanne şi A. Dussollier au putut continua cercetările lor la faţa locului, în ciuda climatului de teroare, şi menţine astfel un contact cu această ţară mult timp izolată.

cu case din piatră, şi organizaţi în cooperative zootehnice. Ei au continuat să migreze cu turmele. Studiindu-se de către zootehnicieni procesul, s-a constatat că nu era vorba de un stadiu de înapoiere sau de vreo trăsătură etnică de caracter care-i determină la această transumanţă, ci de un proces tehnico-economic de producţie pastorală, specifică locurilor respective. Şi acum migrează tot satul - inclusiv corpul profesoral, organele locale de partid şi de stat - pe drumul oilor necesar impus de economia pastorală locală. În felul acesta s-a spulberat mitul discreditor al "nomadismului aromânilor". Faptul mi-a fost relatat, pe lângă aromânii din Drenovë şi de preşedintele Comitetului pentru relaţii de prietenie şi culturale cu străinătatea.»⁶ (...)

« Oamenii de la sate sunt extrem de primitivi, ospitalieri şi veseli. Nici un fel de rezervă faţă de prezenţa mea ca român în sate albaneze şi multă bucurie şi simpatie în satele aromâneşti », notează în concluzie, T. Bănăţeanu.

2. Pentru un Muzeu etnografic al Dobrogei (1965, 1968)

Printre alte documente, figurează în arhive o notă nesemnată, intitulată « Informare privind prima etapă de cercetări asupra situaţiei artei populare din regiunea Dobrogea »⁷. Ea a fost emisă cu un an înaintea vizitei de lucru în Albania. Tovarăşii T. Bănăţeanu şi Florica Postolache, director de la Muzeul Regional de Artă Dobrogea, erau însărcinaţi « să cerceteze toate capitolele etnografice ale tuturor naţionalităţilor din regiune, urmărindu-se în principal definirea şi stabilirea specificului etnic românesc. » (...) « Prima deplasare a avut loc între 29 iulie şi 6 august 1965. S-au parcurs 47 de comune şi sate din raioanele Tulcea şi Măcin şi diverse materiale au fost culese despre următoarele naţionalităţi: români, hoholi (ucrainieni cazaci), lipoveni, turci, tătari, aromâni, meglenoromâni, bulgari, greci şi italieni. »

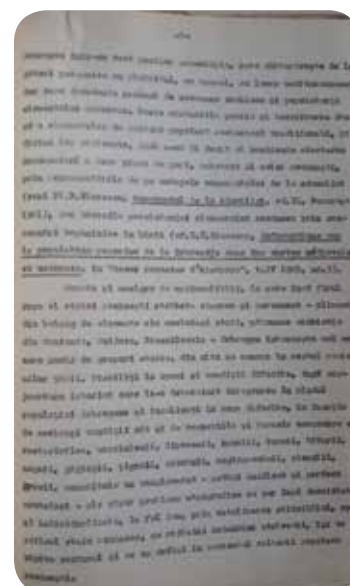
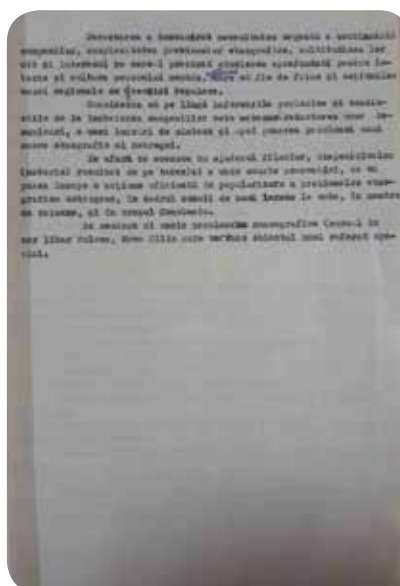
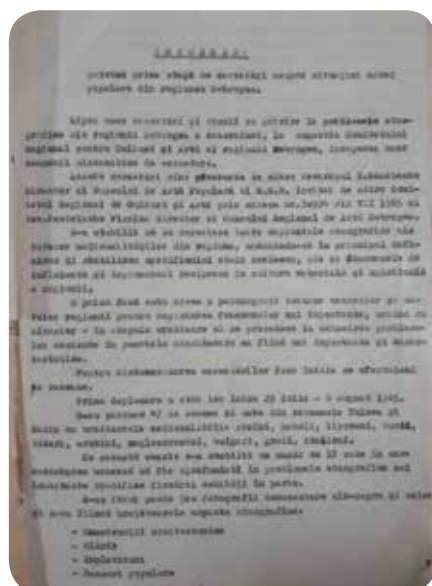
Referat privind necesitatea organizării unui Muzeu al etnografiei dobrogene - este titlul celui alt document din arhive, datat 5 februarie 1968⁸. El prezintă un interes deosebit atât în ceea ce priveşte spaţiul dobrogean, cât şi situaţia aromânilor din această regiune românească, raportată la situaţia aromânilor din celelalte state balcanice, de unde ei proveneau.

Obiectivul fixat este « prezentarea etnografiei

6. Într-un alt document intitulat « Prin muzeele şi monumentele etnografice ale Albaniei », datat pe 24 noiembrie 1968, şi destinat Revistei muzeelor, T. Bănăţeanu reia acest pasaj adăugând o informaţie nouă despre satul aromân muzechiar Scală « cu faimoasa sa arhitectură de călve (construcţii rectunghiulare şi rotunde) » care, după informaţiile culese, urma să fie declarat « rezervaţie ». Cf. armanami.org

7. armanami.org

8. armanami.org

unor populații care trăiesc într-un conglomerat etnic simbiotic aproape unic, reflectând forme de cultură euro-asiatice, care nu sunt prezente în niciun muzeu din Europa sau Asia, ceea ce conferă valoare de colecție internațională unui Muzeu al etnografiei dobrogene ».

Dintre «naționalitățile conlocuitoare», nogaii, lipovenii, găgăuții și, mai ales, tătarii și aromânii, «conferă prestigiul de colecție internațională unică» viitorului muzeu.

«În URSS, tătarii sunt dispersați în diferite regiuni și și-au pierdut complet formele etnografice tradiționale. (...) cel mai mare număr de tătari compacti (cca 20 000), cu o veche tradiție, cu forme etnografice deosebit de interesante, singurii purtători ai unor elemente de cultură tradițională, trăiesc în Dobrogea. »

«În sfârșit – insistă Tancred Bănățeanu - una dintre problemele cele mai acute este aceea a celor 5 grupe de aromâni care sunt total ignorați de etnografia și muzeografia jugoslavă, bulgărească, albaneză și grecească. De fapt, studierea lor și prezentarea lor într-un Muzeu etnografic complex este o imperioasă datorie a noastră. Dobrogea prezintă singura și ultima posibilitate de a salva aceste inedite, unice și străvechi documente etnice de viață aromânească. Fără a se exagera, se poate spune că chiar numai prezența materialului aromănesc ar justifica necesitatea imperioasă a unui Muzeu etnografic dobrogean. »

«Firul roșu al etniei românești străbate viguros și permanent » acest «mozaic și amalgam de naționalități » (Dobrogea), iar «specificul etnic românesc » are «rădăcini autohtone străvechi», citim într-un alt document intitulat Pentru un muzeu etnografic al Dobrogei⁹ care se prezintă ca o propunere de articol destinat unei reviste de specialitate și care reia argumentele din «Referatul » citat mai sus.

Tancred Bănățeanu are grijă să nu se abată de 9. armanami.org

la linia oficială, dând dovadă uneori de un anumit zel, care poate să șocheze azi. Ar fi ridicol însă să respingi, pe un asemenea motiv, argumentele sale în favoarea unui muzeu destinat să reflecte originalitatea etnografică a Dobrogei. Unii vor prefera să facă haz de caracteristicile atribuite etnografiei balcanice «burgheză reacționar-naționalistă» pierzând astfel din vedere considerațiile lui, privind percepția deformată a nomadismului aromânilor în Albania. Chestiunea aceasta nu a fost des tratată, iar mărturiile despre aromânii din Albania comunistă sunt extrem de rare. Doar în ultimii ani au apărut materiale care permit să îți faci o idee mai precisă despre condiția urmașilor « nomazilor », de fapt seminomazi, în Albania, despre stereotipurile care circulă pe seama lor și despre consecințele sedentarizării, în parte forțate, care a avut loc după sosirea comuniștilor la putere.

Două exemple: romanul consacrat de scriitorul albanez de origine aromână Thanasi Medi, născut în 1958, «ultimilor nomazi» (Fiala e fundit e Sokrat Bubës, Tirana, Botimet Toena, 2013) și notița autobiografică a poetului Spiru Fuchi, născut în 1964, tradusă în culegerea bilingvă aromână-franceză Vlahomania (Paris, Non Lieu, 2018).

Aromânii de la «naționalitate conlocuitoare » la «români balcanici »

Mai subtilă, decât aceea din perioada interbelică, definiția aromânilor în dicționarele de uz curent, din perioada comunistă, nu va cunoaște schimbări notabile după decembrie 1989:

1922 -ARMĂNI (pl.) - adică Români, numele național al Românilor din Tesalia, Epir, Albania de mijloc și Macedonia, numiți și Țințari, iar de Greci Cuțo-Vlahi¹⁰

10. Cf. Dicționar universal al limbei române de Lazăr Șăineanu, a patra edițiune, Craiova, „Scrisul românesc”, 1922. Idem, pentru ediția VI-a, din 1929, s.v.

1958- AROMÂN, -Ă: Persoană care face parte din populația de limbă română care trăiește în Peninsula Balcanică (prin Epir și Macedonia)¹¹.

1986 - AROMÂN, -Ă: Persoană făcând parte dintr-o ramură a poporului român și care vorbește dialectul aromân. A. au migrat în sec. 9-10 de la Dunăre și s-au așezat în diferite regiuni din S. Pen. Balcanice (Iugoslavia, Albania, Grecia)¹².

2009 -AROMÂN, -Ă: Persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român, care trăiește în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir și Macedonia)¹³.

În ciuda variațiilor care pot să se prezinte privind, spre exemplu, migrațiile spre sud, la care se renunță progresiv, explicațiile propuse de autorii dicționarilor, cu excepția celui din perioada interbelică, ridică inevitabil anumite semne de întrebare. Aromânii sunt români, dar și altceva, atunci ce ?

Un răspuns, mai mult sau mai puțin satisfăcător, ne este dat de felul în care, pornind de la aceste definiții, sunt desemnați și catalogați aromânii în raport cu românii, în textele care se referă la ei. Acesta este domeniul în care s-a inovat în perioada comunistă. Atât T. Bănățeanu cât și interlocutorii săi oficiali, organele locale de partid și de stat care au redactat nota informativă privind prima etapă a proiectului muzeal, clasează aromânii din Dobrogea printre celelalte « naționalități » și chiar «naționalități conlocuitoare», deci oarecum separat de români. T. Bănățeanu merge mai departe, având în vedere că el nu ezită să pună pe aromâni pe același plan cu celelalte grupuri etnice fără king state care prezintă, tocmai din acest motiv, un interes deosebit în ochii lui, din punct de vedere profesional.

Desigur, poziția adoptată cu ocazia dezbaterii privind muzeul etnografic de la Constanța este cel puțin, în parte, ambiguă: aromânii sunt încadrați în contextul dobrogean în categoria «naționalități conlocuitoare», echivalentul «minorităților naționale», în acele timpuri, fără însă să fie desemnați, explicit, ca «națiune conlocuitoare», ceea ce ar fi intrat în contradicție cu definiția din dicționar, lucru de neconceput sub regimul comunist.

Cum se vor prezenta lucrurile, după decembrie 1989 ? Mărginindu-ne la istoria propriu-zisă a instituției muzeale cu pricina, putem constata o anumită continuitate. Numele ei nu s-a schimbat de altfel, cum ne-am fi putut aștepta, el rămâne acela de Muzeul de Artă Populară Constanța,

11. Cf. Dicționarul limbii române moderne, Institutul de Lingvistică din București, Editura Academiei R.P. Române, 1958, s.v.

12. Cf. Mic dicționar enciclopedic (ediția III-a revăzută și adăugită), Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, s.v.

13. Cf. Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a II-a revăzută și adăugită), Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009, s.v.

deci după modelul Muzeului de Artă Populară al R.S.R. de la București, condus de T. Bănățeanu, în ciuda accentului pus pe profilul său etnografic. Maria Magiru, actuala directoare, reconstitua într-un interviu acordat în anul 2017 drumul parcurs după inaugurarea muzeului, în anul 1975, într-o clădire prestigioasă, fosta primărie a orașului, care trebuia inițial să găzduiască Muzeul de Istorie al P.C.R.¹⁴

«Primele activități, își amintește Maria Magiru, s-au făcut în colaborare cu « Muzeul de Artă Populară București, condus de marele etnograf Tancred Bănățeanu și cu Muzeul Satului». (...) « Încă de la începuturi, muzeul era foarte vizitat în special de către turiștii străini, dar și de constanțenii dornici să cunoască specificul Dobrogei. Dar pentru aceasta trebuia făcută cercetarea etnografică de teren.

Dobrogea era o pată albă pe harta etnografică a României. Trebuia plecat de la zero. În primii ani au fost alături de mine etnografi vestiți – Elena Secoșan, Paul Petrescu, Ioan Vlăduțiu, Tancred Bănățeanu. De la ei am învățat să folosesc chestionarele de teren ale marelui sociolog Dimitrie Gusti.

(...) « Până în anii 1980-1981 am strâns în jur de 3500-4000 de piese privind toate segmentele culturii tradiționale (casa, interiorul, costumul, ocupații, meșteșuguri).

După 1985 cercetarea etnografică a cuprins toate zonele etnografice ale României cu achizițiile de rigoare, devenind muzeu de cuprindere națională.

Spațiul este mic, dar totuși ne ocupăm mult de etnie. În fiecare an avem cel puțin 5 expoziții cu etniile și cu obiceiurile lor.¹⁵»

«În cercetarea etnografică privind întocmirea unor studii etnografice pentru Dobrogea, căci aici am fost foarte deficitari, am reușit în anii aceștia, pe tematica «Dobrogea ca studiu etnografic», să scot vol. I Români autohtoni [în 2003], vol. II Românii balcanici (aromânii) [în 2001] și vol. III Turcii și tătarii [în 2008]», notează Maria Magiru.¹⁶

14. Cincisprezece ani mai târziu, în februarie 1990, Muzeul țaranului român va fi instalat în locul Muzeului de Istorie al P.C.R. care, la rândul lui, fusese instalat în clădirea ocupată de Muzeul de Artă Națională, condus timp de 40 de ani de Alexandru Tzigara-Samurcas. În 1953, colecțiile acestui muzeu vor fi mutate în altă parte și vor alcătui Muzeul de Artă Populară R.P.R. și ulterior al R.S.R., condus de T. Bănățeanu.

15. info-sud-est.ro - Mai recent, am putea adăuga ca să punem la zi activitățile muzeului, a fost inaugurată pe 17 octombrie expoziția « Aromânii – Artă și meșteșug » care va avea loc până pe 13 martie 2020. Ea este prezentată de organizatori ca un preambul al triplului eveniment editorial din 1 noiembrie care va aduce în prim-plan cercetări de etnografie și lingvistică referitoare la aromânii din Albania și Macedonia, realizate de specialiști de la Academia Română – Institutul de Etnografie și Folclor « Constantin Brăiloiu » și specialiști din Constanța. muzeuetnocta.ro

16. Stoica Lascu semnează „Cuvântul înainte” la volumul

Pe plan editorial, această realizare constituie, fără discuție, un motiv de satisfacție mai mult decât justificat pentru directoarea Muzeului care este la originea volumelor în cauză. Cu un asemenea bilanț, putem considera că proiectul, pentru care a pledat Tancred Bănățeanu, s-a realizat cu succes, iar eforturile depuse de directorul Muzeului de Artă Populară al R.S.R. și de colaboratorii săi de la Constanța au dat rodul urmărit.

La întrebarea ridicată, inevitabil, de definiția aromânilor din dicționarele românești răspunsul rămâne în continuare evaziv, chiar dacă de data aceasta avem de a face cu noi formulări. Aromânii devin « români balcanici » iar pentru români este folosită sintagma « români autohtoni ». Avem de a face cu o soluție de compromis, care poată să apară rezonabilă, chiar dacă unele argumente în favoarea ei sunt discutabile.

Românii, autohtoni? O majoritate dintre turcii și tătarii care formează minoritatea, cu aceste denumiri, provin de fapt din familii prezente în Dobrogea cu mult înaintea înaintașilor majorității românilor de azi, în această regiune.

La un examen mai atent, formula « români balcanici » este și ea contestabilă. În majoritatea cazurilor, armân`il`i și rrâmân`il`i devin progresiv « români » după sosirea lor în Dobrogea de sud (Cadrilater), în cadrul colonizării acestei regiuni. Faptul că aceste familii au fost dotate cu pașapoarte românești, în ajunul venirii lor în România și considerate ca români poate fi interpretat ca un artificiu juridic, permițând să conturneze dispoziția constituțională care interzicea colonizarea cu cetățeni străini. Din fericire, formula « români balcanici » este acompaniată de precizarea « aromâni » în subtitlul volumului, necesară ca să nu fie confundați cu românii din Bulgaria de pe malul stâng al Dunării, din zona Timocului și Banatului sârbesc.

Epilog : înapoi la « Armâni, adică români » ?

Desigur a cataloga drept « populație conlocuitoare », deci « minoritate națională » persoane care fac parte dintr-o « populație de limbă română » sau « dintr-o ramură a poporului român din sudul Peninsulei Balcanice » este cel puțin curios și, nu întâmplător, cenzura comunistă nu s-a ostenit să explice o astfel de contradicție. Distincția între români autohtoni și români balcanici este aparent mai acceptabilă, nu însă lipsită de contradicții și ea. O putem constata

Românii balcanici. În anul 2004, apare cartea Românii balcanici (aromânii, meglenoromânii) : catalog de expoziție, cu ocazia expoziției organizate la Muzeul Satului din București. Directoarea acestui muzeu, Paula Popoiu, va publica la rândul ei albumul Aromânii : catalog de colecție, în 2009, la Editura Universitaria, Craiova.

în dezbaterile publice din zilele noastre, privind aromânii în România. Dacă din multiple motive, aromânii constituiau un subiect tabu în perioada comunistă, ceea ce nu a împiedicat apariția unor studii academice substanțiale despre ei, mai ales în jurul anilor 1960, după 1990 ei au devenit un subiect recurent care va da loc la dezbateri publice din ce în ce mai polemice.

În ultimii ani, statul român și conducerea Academiei Române - ausimțit obligată să intervină, ca să elimine confuzia care putea persista asupra românității aromânilor, încadrându-i în categoria « români de pretutindeni » alături de românofonii din Republica Moldova, din Serbia, Bulgaria, de comunitățile recent constituite în Europa occidentală de imigranții din România. Greu de pronosticat viitorul acestei noi formule, în schimb nu putem să nu constatăm o netă tendință de întoacere la definiția din dicționarul lui Șăineanu, din perioada interbelică : « armâni adică români ». Relația multor români cu trecutul comunist este selectivă: naționalismul sub multiplele lui forme este valorizat, în timp ce tot restul este respins, categoric, chiar atunci când este vorba de aspecte pozitive, în ultima analiză.

Adoptarea de către Parlamentul României a Legii 299/2007, prin care aromânii sunt invitați să se identifice drept « români de pretutindeni » precum și declarațiile repetate ale conducerii Academiei Române, pe tema « aromânii sunt români » au fost o reacție oarecum previzibilă, dar nu de asemenea proporții, la aspirațiile exprimate public de o parte dintre aromâni de a beneficia de un statut național, care să le permită să își mențină limba și personalitatea colectivă. Cererea, în anul 2005, de recunoaștere a existenței unei minorități naționale aromâne a șocat multă lume.

Problema rămâne deschisă, poate alte modalități intermediare pot fi găsite în viitor. Totuși, în contextul dobrogean și în lumina considerațiilor lui Tancred Bănățeanu, despre aromânii din Albania și România, asociați de el cu celelalte minorități atipice, fără king state, această cerere pare mai puțin aberantă decât la prima vedere. Desigur, aromânii nu pot să fie decât măguliți, constatând interesul manifestat pentru tradițiile lor, dar poate că unii dintre ei ar dori să le și perpetueze, să le cultive, așa cum pot să o facă vecinii lor tătari ori lipoveni, recunoscuți ca minorități naționale. Fără suport instituțional, o limbă și o cultură minoritară atât de fragilă, ca aceea a aromânilor, nu poate supraviețui în secolul XXI.

5 noiembrie 2019

Șuraleu: De la diabolicul șamanismului la simbolul ecologismului

Taner MURAT

Șuraleu este un personaj mitic care trăiește în adâncurile pădurilor din basmele tătarilor. Cunoscut încă din fragedă copilărie, este greu de imaginat un personaj mai popular la tătari decât acest spirit al pădurii. „Martorii oculari” îl descriu de obicei ca fiind o creatură scundă, pricăjită, cu corp păros sau lânos, cu degete subțiri și lungi ca niște vreascuri și cu un corn mic în frunte. Un fel de hibrid: jumătate om, jumătate pom.

Tătarii îl numesc „Șuralî”, „Șúrelî”, „Arçura”, „Yarîmlîk” sau „Yarîmtîk”, toate fiind derivate din etimoane care au sensul „jumătate”. Căci el are doar o jumătate de suflet și este înzestrat cu puteri supranaturale. Tipul acesta de „jumătate de om” se manifestă sub diferite denumiri și la alte popoare asiatice sau est-europene. În general, sunt personaje fantastice care își pot schimba dimensiunea corpului. Pot locui chiar într-un om. Sunt nocturne, obraznice și disprețuitoare. Se amuză pe seama altora și li se atribuie vocile care par a râde ale bufnițelor sau ale altor păsări nocturne.

Șuraleu este întâlnit în foarte multe basme și în cele mai diverse ipostaze. Unii spun că este o piață rea, un spirit necurat. Că își așteaptă victimele răbdător, ascuns în spatele copacilor din mijlocul codrului și că le alege din rândul copiilor sau al călătorilor solitari. Îi ademenește pe cărări fără ieșire în desișurile din inima codrului unde își vor găsi sfârșitul. Că te poate vrăji, fermeca sau îți poate aduce boala grea. Că are obiceiul de a ascunde topoarele tăietorilor de lemne. Că îi place să-și gâdile victimele cu degetele sale subțiri, osoase și lungi, uneori chiar până la moarte. Că obișnuiește să fure caii țăranilor și să îi călărească până vor fi istovit. Că se poate metamorfoza luând o mie și una de înfățișări și poate chiar să îți apară îmbrăcat în straie țărănești.

Alții, dimpotrivă, îl privesc ca pe un spirit temperamental și simpatic. Ei afirmă că lui Șuraleu îi place doar să îți joace mici farse și să glumească cu tine. Că Șuraleu știe multe trucuri și magii. Oricine se împrietenește cu el are șansa de a învăța formule și gesturi secrete sau procedee miraculoase. Că, pentru a își proteja culturile și vitele, mulți țărani și ciobani obișnuiesc de fapt să pactizeze cu Șuraleu. Că Șuraleu se teme de apă și, dacă te urmărește, poți scăpa de el sărind pe malul celălalt al unui pârâu. Că, dacă te rătăcești în pădure, poți găsi foarte ușor calea de ieșire întorcându-ți hainele pe dos și încălțând pantofii invers. Că, dacă observi că unul din caii tăi dispăre regulat pe înserat și se întoarce acasă

spre dimineață, în spume și sleit de puteri, îl vei putea prinde pe Șuraleu ungând seara spinarea calului cu rășină lipicioasă. (Badretdin, 2000) Că, dacă apare îmbrăcat în țăran, oricine poate observa două lucruri care îl dau de gol: Șuraleu are ochii strălucitori și poartă pantofii invers sau hainele pe dos. Tot aceștia mai spun că Șuraleu ar fi și el la fel ca noi. Că nu îi place să trăiască de unul singur. Că ar avea familie și copii și că nu trebuie să te surprindă dacă întâlnești în pădure nu doar unul, ci o mulțime de șuralei.

Cu Șuraleu în fața Muzeului Abdulla Tukay din Kîrlay

Rădăcinile acestui personaj par a se întoarce în timpuri imemorabile fiind învăluite în legendele misterioase și credințele mistice din străvechea epocă preislamică a runelor și șamanismului poporului tătar. Probabil că la începuturi era asociat strict supranaturalului. Un spirit nefast, malefic, nemilos, batjocoritor. În sensul acesta, criticul de teatru și film Aygul Gabași din Kazan remarcă similaritatea surprinzătoare dintre Șuraleu și cinematografia americană contemporană. Inspirându-se din mitologia autohtonă, David Lynch îl prezintă în Twin Peaks pe Bob, spiritul rău al pădurii care ia forma unei bufnițe și are permanent nevoie de „jumătatea” sa, o persoană în care să poată trăi. Bob se hrănește cu emoții umane, cu frică și plăcere. El se amuză ducându-și victimele la moarte. Așadar filmul lui David Lynch dezvăluie o asemănare

*Șuraleu și Bîltîr (Anul Trecut) în viziunea artistei
Asiye Minnullina, autoarea monumentului
„Ghicitorile lui Șuraleu” din Kazan*

uimitoare și deloc întâmplătoare între vechile credințe păgâne ale diferitelor popoare de pe cele două maluri ale oceanului (Gabași, 2005).

Destinul eroului basmelor tătarăști este deosebit de interesant și ține de evoluția poporului tătar, de modul în care el a perceput și a interacționat cu mediul înconjurător. De-a lungul timpului, încărcătura negativă, înspăimântătoare legată de sensul inițial de „jumătate de om” pare a se fi diluat. Pe măsură ce strămoșii noștri s-au îndepărtat de păgânism și s-au simțit mai încrezători în lumea care îi înconjura, s-a accentuat și disoluția misticismului ce îl învăluia pe Șuraleu. Magiile și trucurile sale și-au găsit remedii

din cele mai banale. Așadar, schimbându-și în timp aspectul interior și exterior, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea Șuraleu nu mai este perceput ca un personaj strict malefic. Deși își păstrează puterile supranaturale, poveștile îl descriu într-o mulțime de situații, uneori dezavantajoase, pline de comic și ironie. Este tocmai perioada în care cercetătorii culeg și înregistrează aceste basme.

Astfel, Gábor Bálint (1844-1913) născut în satul Szentkatolna (astăzi Catalina, lângă Târgu Secuiesc, Covasna), profesor universitar de limbi uralice și lingvistică comparată la Universitatea din Kolozsvár (Cluj-Napoca), vorbitor a 21 de limbi și primul maghiar care a învățat Esperanto, publică în 1875 la Budapesta lucrarea „Învățarea limbii tătarilor de Kazan”. Marele om de știință, etnograf și scriitor tătar Kayum Nasyri publică în 1880 „Credințe și rituri ale tătarilor de Kazan”, iar în 1900 Tayip Yakin scoate de sub tipar colecția de povești „Dafigilkesel min esab ve sabiyat” (Gabași, 2005).

Aceste lucrări vor sta la baza poemului „Șuraleu” al poetului Abdulla Tukay, cel mai mare poet tătar din toate timpurile. Astăzi, „Șuraleu” face parte din tezaurul de aur al literaturii tătare. Împreună cu „Tuwgan Tîl”, de același autor, sunt cele mai cunoscute poezii din istoria de peste 1000 de ani a literaturii tătare. Într-o notă la poezie, Tukay menționează: „Am scris acest basm „Șuraleu”, urmând exemplul poezilor Alexander Pușkin și Mihail Lermontov care au prelucrat intrigi din poveștile naratorilor populari de la sate.”

Foto: Mirela TATOIU

Semnificații astrologice în basm

Prof. Aurica VĂCEANU

Folclorul românesc și folclorul universal înregistrează un număr impresionat de basme, clasificate de diferiți cercetători (V.V. Propp, Lazăr Șăineanu, Al. Rosetti) în fantastice și nuvelistice. Subiectul multora, alături de povești și legende, este călătoria interioară a protagonistului sau încercările lui spirituale, la capătul cărora are loc momentul trezirii complete a inimii (sufletului). Când călătoria sau încercările inițiatice se încheie cu moartea temporară a eroului, ne aflăm în fața transformării spirituale totale a lui. Eroul se află la începutul basmului în situația de profan, iar în final este un inițiat complet. Prelucrate de scriitori interesați de creația folclorică, unele basme au devenit culte, deoarece simbolurile lor au fost „șlefuite”. Preocupată de simbolistica cifrei 12, din 3 basme Rodica Purniche, jurnalistă și scriitoare, s-a arătat în cartea sa *Semne, Constelații și Nakshare* (Editura For You, București, 2017) căroră le rezervă câteva pagini. Sunt în atenția scriitoarei: Florița din codru, de Ioan Slavici, Cele douăsprezece fete de împărat și palatul fermecat de Petre Ispirescu. Scriitorii amintiți le-au cules, le-au prelucrat apoi le-au publicat în culegeri. Cel de-al treilea autor, Nicolae Băzaria, însă publică un basm sârbesc intitulat *Cele douăsprezece duminici de pâine*.

Primul basm de care mă voi ocupa este Florița din codru și prezintă motivul mamei vitrege și al copilului de suflet într-un „context inițiatice ce implică cifra 12”.¹ În mijlocul codrilor, la o crâsmă trăia Florița, fata vitregă a crâsmăriței, fată orfană, găsită de crâșmar „într-o poiană plină de flori”. Cu cât creștea se făcea tot mai frumoasă. Aflând că trece pe acolo împăratul, crâșmărița se găti, apoi își întrebă oglinda cât este de frumoasă. Răspunsul a fost că Florița este mai frumoasă decât ea. Trei luni, trei săptămâni și trei zile, fata munci cât putu în gospodărie. Și iar trecu pe acolo împăratul, crâșmărița se găti, și de data aceasta răspunsul oglinzii fu același: „Florița pentru că are fața ca mărul, ochi ca și căprioara, și trup ca și crinișorii”.² Urmarea a fost că Florița a rămas să muncească departe de privirile oamenilor, în pivnița cea mare, să țeasă la război, 9 luni, nouă săptămâni și nouă zile. După acest timp iar trecu pe acolo împăratul, și 3 zile și 3 nopți s-a gătit crâșmărița, dar Florița avea „fața ca și

fagurele topit, ochi ca și nevasta unui împărat și trup ca și roua pe flori”. După ce împăratul cu ceata lui strălucită a trecut, a băut vin și a plecat, crâșmărița cheamă pe Baba-Cloanța să facă ceva cu Florița să scape de ea. Baba o duse în codru s-o ucidă, dar îi lăsa viața, ducându-i crâșmăriței dovadă ochii unei căprioare.

Acum începe inițierea eroinei. Fata rătăci zile și nopți până întâlnește pe ghebosul care rămâne uimit de frumusețea ei. Ea află că el locuia cu 12 frați, 12 hoți, într-o casă. Florița le curăța casa, le găti, iar când se întoarseră hoții fură mulțumiți, în frunte cu căpitanul lor. Dar pentru că se împărțiseră care să stea cu Florița, care să meargă la târg, ultimii și cu Ghebosul. Baba Cloanța, trimisă de crâșmăriță, se duse la casa hoților luă 7 frunze și le vrăji, suflând peste ele de trei ori și-i adormi. O adormi pe fată cu un inel, apoi plecă, iar fata căzu la pământ. Hoții treziți și cu cei sosiți și cu Ghebosul îi trag inelul și fata înviază. Se repetă scena cu oglinda, iar baba îi aduce peste 7 luni, 7 săptămâni și 7 zile o rochie de mătase, apoi îi împletește firul morții. Hoții o așezară în coșciug și o păzira până muriră. După multă vreme trecu pe acolo feciorul împăratului și găsi 12 oameni împietriți și o văzu pe Floarea codrului, pe Florița moartă. O aduse pe ascuns la împărăție și alese 12 case cele mai frumoase, iar pe Florița o așeză în cea mai frumoasă, într-un leagăn de aur, și porunci ca 12 fete s-o îngrijească, el însuși păzind-o în fiecare zi, cu poruncă să nu-i dezlege părul și să nu-i ia crinișorii de pe frunte. Dar fetele i-au despletit părul și Florița a înviat. Și văzând-o cât este de frumoasă feciorul de împărat s-a însurat cu ea, având binecuvântarea împăratului. Crâșmărița a fost închisă într-o casă plină cu oglinzi, ca să-i dispară gândul că este cea mai frumoasă. Autorul aduce completarea că în altă variantă feciorul de împărat a poruncit să fie legată de o iapă sălbatică și să înconjoare țara de șapte ori cu ea. Alta că împăratul l-a rugat pe Dumnezeu să crape pământul să cadă crâșmărița, iar alta că Florița s-a rugat de împărat să nu o pedepsească. Finalul basmului este cel așteptat: „Florița și mirele au trăit fericiți și fără supărare”.

Basmul are structura clasică a unui basm, Florița găsită în codru stârnește invidia mășterii și ajunge la casa celor 12 frați hoți sălbaticiți, simbol a două energii masculine ce nu pot coopera, nefiind unite printr-o energie feminină, dumnezeiască a armoniei (a doua calitate

1. Rodica Purniche, *Semne, Constelații și Nakshatre*, Editura For You, București, 2017, p. 81.

2. *Basmele românilor*, vol. VIII, O colecție nemuritoare, București, 2010, p. 41.

fundamentală a inimii, prima fiind frumusețea). E acceptată din întâmplare de hoți pentru frumusețea dumnezeiască, încât „steteră toți amuțiți și încremeniți, scăpară săbiile, cuțitele ... li se părea că a venit pedeapsa lui Dumnezeu... ca să-i tragă la socoteală pentru păcatele lor...”³ În sufletele acestor hoți se produce „o alchimie, are loc un salt calitativ de ordonare a valorilor și de regăsire a unei stări misterioase de care nimeni nu e conștient. Basmul se definește potrivit tiparului apropiat de cel intitulat Albă-ca Zăpada – încercarea mășterei de a o ucide de trei ori. Rodica Purniche, în capitolul „De ce inima?”, explică semnificația cifrelor prezente în basm suprapunându-le celor douăsprezece zodii. Practic Florița moare și înviază de trei ori, trecând peste testele inițiatice care îi vor produce un salt spiritual. Autoarea asociază cea de-a treia moarte cu trecerea ultimului „prag karmic, cel dintre Pești și Berbec”, deoarece disperați și neputincioși hoții se așezară dar jur împrejur pe lângă mormântul Floriței și priveră... priveră, până ce privind, muriră toți doisprezece, unul după altul”.⁴ În opinia autoarei, basmul arată că în Aventura inițiativă Florița a asimilat cele 12 energii ale constelațiilor zodiacale. Și ca-n basme, apare prințul salvator care, răpit de frumusețea fetei, o duce la palat. „El alege cele mai frumoase 12 case ce se aflau în curtea împăratului, așază pe Floarea Codrului în cea mai frumoasă dintre ele, porunci ca douăsprezece fete, cele mai sprintene, să o grijească pe Florița zi și noapte, să o așeze într-un leagăn de aur și să o legene ca și când ar fi vie”.⁵

3. Rodica Purniche, *Semne, Constelații și Nakshatre*, Editura For You, București, 2017, p. 48.

4. Ibidem, p. 53.

5. Ibidem, p. 54.

Slavici ne oferă aici, spune autoarea, „un basm astrologic inițiativ ce transmite ideea că pentru a ne trezi complet sufletul (inima, cele 12 petale) este nevoie să trezim și să exprimăm calitățile inimii în forma energiilor masculine și feminine Yin și Yang, traversând cu bine cele trei zone ale gandata – spații ale energiilor Akașice, ale energiilor vidului, unde orice fel de destin are de trecut un prag.”⁶

Un alt basm la care face referire Rodica Purniche este „Cele douăsprezece fete de împărat și palatul fermecat” de Petre Ispirescu, de asemenea cu motiv cunoscut în basme: băiatul orfan și sărac devine argat la curtea împăratului unde are în grijă grădina palatului. Basmul începe cu formula tipică: „A fot odată ca niciodată...”, apoi aflăm că „trăia un flăcăiandru orfan ce argătea, pe la unul pe la alții pizmuit de flăcăii din sat pentru hărnicia lui și pentru că era curat la față și chipeș. Îl îndrăgiseră multe fete și-l porecleau Făt-Frumos, în vreme ce flăcăii îi spuneau Căscăunul satului”. Într-o zi, mergând cu vacile la păscut adormi sub un copac și avu un vis: o zână frumoasă îi spuse să se ducă la curtea împăratului că se va pricopsi. A doua zi se întâmplă la fel, a treia zi la fel, și atunci ceru stăpânului să-l lase să-și caute norocul. Flăcăul ajuns la curtea împăratului grădinar, și în fiecare zi trebuia să facă 12 buchețele de flori pentru cele 12 fete ale împăratului. Pasămite fetele erau ursite să nu se mărite până nu le va dezlega de vrajă vreun voinic. În fiecare seară rupeau la dans câte o pereche de conduri, iar împăratul nu știa ce fac fetele noaptea. El dădu de veste în țară că acela care va descoperi, îi va da de soție pe cea pe care o va alege. Și au început să curgă pețitorii,

6. Ibidem, p. 84.

feciori de împărat, de domni, de boieri, deși fetele erau zăvorâte cu nouă uși de fier și cu nouă lacăte mari, într-o singură cămară. Unsprezece flăcăi au încercat, dar n-au aflat secretul celor 12 prințese. Grădinarul însă de câte ori le înmâna buchețelele „se înroșea ca un bujor și-i ticăia inima, de sta să-i sară din piept afară”⁷, când îi înmâna fetei celei mai mici. Și într-o zi ceru și el voie să le pândească pe fete. Și iar o visă pe zâna din vâlceaua cu flori care-l sfătuiește să răsădească doi pui de dafini, unul cireșiu, și altul trandafiriu, să-i îngrijească, apoi să le ceară orice pentru că i se va îndeplini. Când au crescut, el le cere să-i dea darul de a se face nevăzut. Primește o floare pe care o bagă în sân, și cu ajutorul ei le însoțește pe cele 12 domnițe pe celălalt tărâm, fermecat, unde în mijlocul unei insule, se afla un palat. Ele ajungeau acolo cu 12 luntre și dansau, mâncau, petreceau toată noaptea, iar spre ziua se întorceau în palatul tatălui lor. Grădinarul rupse însă o rămurică din pădurea de argint prin care trec la întoarcere, și o puse în buchetul fetei celei mici. A treia noapte rupse o rămurică din pădurea de diamant și fata văzând-o îl privi cu alți ochi. Ea deconspiră surorilor prezența grădinarului, iar el ceru dafinilor să-l facă „fiu de domn și împărat”. Acum cere din nou voie să le păzească, iar la masă, refuzând băutura fermecată o aruncă, iar vraja ei făcu să dispară palatul fermecat. Fata cea mică se căsătorii cu flăcăul, și tăie cei doi dafini, pentru ca să nu-i mai dea puteri.

Deci basmul are un subiect construit pe motive deja cunoscute: băiatul orfan și sărac devine grădinar la curtea împăratului cu douăsprezece fete „aflate sub un crunt blestem ... „ca să iubească pe cineva”⁸. El le dăruia acele 12 buchețele de flori care „datorită frumuseții lor pure sunt o expresie directă și nemijlocită a inimii, un discret și suav limbaj al iubirii”. Pentru că face constant eforturi de trezire a inimii, fata cea mică se îndrăgostește de el. Prin „perseverență, smerenie și mai ales iubire, el este ajutat de ființe benefice din alte lumi (zâna), astfel se face nevăzut și află ce le ține pe fete legate de ursita lor. Capacitatea de a se face nevăzut, spune Rodica Purniche, denotă din faptul că în urma efortului spiritual și a iubirii pentru fata cea mică, el le-a devenit superior spiritual. Această aventură are loc în camera fetelor, în palat, în interiorul unei lumi ce nu comunică cu exteriorul. „Deci fetele sunt închise la suflet, nu au inimă, nu vibrează la sentimentul dumnezeiesc al iubirii”⁹. În timp ce fetele trăiesc închise în ele însele, grădinarul face o călătorie interioară: „interiorul unei inimi închise. Are acces la un interior fascinant, dar în rău”¹⁰. Este posibil acest fapt pentru că e însoțit

de fata cea mică ce răspunde sentimentelor lui. „Ying și Yang sunt unite în centrul roții cu 12 petale și reintegrează acest centru scoțându-l dintr-o transă malefică și redându-l fluxului benefic și sănătos al vieții”¹¹.

Douăsprezece duminici de pâine este un basm cult, ce prelucreează o poveste sârbească, publicată în volumul *Povești de aur*, de prozatorul și publicistul Nicolae Batzaria, de origine aromână. „Un împărat văduv și cu copil mic se duse la vânatoare. Pe drum, întâlni la un izvor de munte o femeie frumoasă, care umplea apă în douăsprezece tigve. Împăratul o întrebă mirat de ce umple apă în tigve. Femeia îi răspunse: „Fă așa ca să mă hrănesc; pentru fiecare tigă cu apă mi se plătește un duminic de pâine și în felul acesta câștig în toate zilele câte douăsprezece duminici de pâine”¹². Vânatoarea este o acțiune inițiativă. Eroul pornește astfel în căutarea sufletului său. De aceea nu întâmplător o întâlnește pe femeia care trudește pentru același scop: cele douăsprezece duminici de pâine reprezintă efortul ei constant pentru trezirea sufletului: prin tenacitate, umilință (fiind de condiție modestă), își acceptă destinul, autoarea spune karma, apa fiind simbolul legăturilor karmice, prin sărăcie, ea primește doar douăsprezece bucăți de pâine, prin sacrificiu, deoarece ea-și hrănește mai întâi copilul.

Împăratul, impresionat pe de o parte de frumusețea ei, iar pe de alta de capacitatea ei de a se sacrifica, se căsătorește cu ea. Numai că femeia îl face pe împărat să-și alunge feciorul de acasă, pentru ca fiica ei să nu împartă cu altcineva „cele împărătești”. Prințul este însă bun la suflet, va cânta la fluier, instrument de expresie a elementului aer. Melodia lui dinamizează starea de bucurie (calitate fundamentală a inimii/sufletului). Feciorul împăratului se întoarce la tatăl său, îi povestește totul și împăratul o trimise pe împărăteasă „din nou la muntele de unde venise, să umple iarăși la izvor douăsprezece tigve. Împărăteasa trece de la un progres spiritual, la un regres, prin lăcomia pe care a dovedit-o.

Bibliografie

- Basmele românilor, vol. VIII, O colecție nemuritoare, București, 2010.
- Gheorghe, Ion, *Cultul zburătorului* (Opiniile poetului despre lumea miturilor autohtone), Editura Eminescu, București, 1974.
- Ispirescu, Petre, *Basme*, Editura Ion Creangă, București, 1995.
- Opreșan, Ionel, *Basme fantastice românești*, vol. IV, *Basme Superstițioase-Religioase*, Editura Vestala, București, 2004.
- Purniche, Rodica, *Semne, Constelații și Nakshatre*, Editura For You, București, 2017.

7. Basme ... p. 145.

8. Basme ... p.144.

9. Semne ... p. 84.

10. Idem.

11. Semne... p. 86.

12. Idem.

Cu dragoste, despre iubire Dragostea este un dar, Dragobetele este o tradiție

Laurențiu DESPINA

Istoria și literatura universală au scris de-a lungul timpului multe file de iubire și de dragoste adevărată. Semn că trăirile omului, atunci când vine vorba despre o persoană iubită, sunt foarte puternice, irezistibile uneori. Lumea nu s-a îndrăgostit doar de Sfântul Valentin sau, în replica autohtonă, de Dragobete. Oamenii și-au trăit povestea de iubire pătimaș, cu ardere lăuntrică, cu dor, cu vorbe sau cu priviri topite de dorințe, tot timpul și au făcut din dragoste o sărbătoare pe care au celebrat-o în fiecare zi, indiferent de anotimpurile anului.

Iubirea, acest zbor al omului îndrăgostit, l-a făcut mai înalt și, pentru o clipă, chiar stăpânul lumii. O clipă care s-a mai repetat, dar nu într-o banală copie, ci în alte ipostaze, poate mai provocatoare, cât să-și îndemne inima să cânte iar și iar, cum știe ea mai bine, la harpa sufletului. Atracția față de persoana iubită este un vulcan care erupe în apanajul ființelor raționale. Vorba

vine, apropo de rațiune pentru că, de multe ori, nici ea nu se mai poate opune aceluia șuvoi de sentimente care devine copleșitor, greu să-i mai rezisti. Oamenii se îndrăgostesc pentru că zborul iubirii nu se compară cu nimic altceva, ca intensitate și trăire emoțională, ca foc interior și lumină a chipului. Oamenii sunt mai frumoși când iubesc și devin cele mai frumoase ființe atunci când o declară, când își strigă dragostea și o trăiesc sincer, picătură cu picătură, asemenea celui mai bun dulce. De multe ori, este mai ușor să te îndrăgostești decât să o declari. Dar și acest lucru trebuie făcut pentru a împlini cu adevărat ceea ce simți.

Vă mai aduceți aminte când v-ați îndrăgostit pentru prima oară? Zâmbiți nostalgic poate, răsfoindu-vă iubirile de altădată, pentru că, dintre toate amintirile, cele pe care dragostea le-a scris în cronica vremii își păstrează neatins parfumul, culoarea și acel fior trăit la intensitate maximă, fiind gata să jurați că ...parcă a fost ieri.

Februarie este o lună în care dragostea își are cuibul ei zămislit fie de tradiția populară fie, mai nou, de marketingul unei lumi care vinde până și sentimente. Dar indiferent că este vorba de Dragobete, de Sfântul Valentin sau englezescul Valentine's Day, oamenii au o tresărire roșie la rever și ceva din stângăcia soarelui atunci când se trezește din scutecele mării. Iubirea oamenilor este un perpetuum mobile care duce lumea mai departe și prin dragoste o face mai luminoasă. Dante se întreba dacă și după moarte oamenii iubesc. Nimic mai adevărat. Pentru că iubirea este perenă și asta îi conferă un paradox: veșnicia ei trebuie trăită clipă cu clipă.

Dumas-fiul spunea că dragostea și moartea sunt singurele două elemente prin care omul atinge infinitul. Iar zborul până la orizontul galaxiei, așa cum se întâmplă când te îndrăgostești, este o ademenitoare și irezistibilă provocare. Dragostea dă omului mai multă bunătațe. Iar asta este ceva neprețuit. Ne-am născut pentru a iubi. Este un dar, o menire sau un supliciu? Poate câte puțin din toate pentru a întregi cel mai puternic sentiment al omului, indiferent de statutul său social. Natura i-a dat chip și suflet pentru a seduce și a fi sedus. Apoi

I-a trimis la cel mai pașnic război de cucerire. Fără reguli la vedere, cu legi nescrise, dar știute tacit, motivant și copleșitor în același timp, o capcană în care, îmbătat de zefire, poți cădea de bunăvoie.

...Românul este un iubăreț de felul lui și a făcut din asta motiv de petrecere. În sufletul său fiecare dragoste a fost o nuntă cu alai, chiar dacă rapsozii lui au fost doar niște fluturi. Năvalnicul iubirii este greu de oprit. Atât de prezent în conștiința populară, el s-a personificat de-a lungul timpului cu chipul aceluia flăcău care umblă prin pădure și sărută fetele. Glumind un pic, chiar și azi când sunt tot mai puține păduri, Dragobetele colindă lumea și împarte cu generozitate iubire. Iar când este vorba de iubire, este binevenit la poarta oricui.

Tradiția populară spune că există și un Dragobete al păsărilor, sub protecția căruia perechile de zburătoare își fac cuibul în această perioadă de sfârșit de iarnă și început de primăvară. Cântecul lor se aude altfel și este mai degrabă o chemare, iar cuiburile sunt, în

felul lor, un altar al fertilității care împinge viața mai departe. În același timp, este dovadă de bunăstare și pentru oameni, pentru prosperitatea pe care toți și-o doresc. Dacă fetele poartă pe după urechi florile culese și oferite de flăcăi este un semn bun și motiv de împlinire pentru noul an agricol care, potrivit tradiției, începe de la 24 februarie, ziua de Dragobete. Sărbătoarea are în ea ceva idilic, nostalgic și plin de inocență și trebuie a fi prăznuită în ia sufletului curat și deschis la obiceiul popular al locului. Din această perspectivă ar fi păcat ca ea să-și piardă farmecul acum, într-o vreme în care civilizația așa-zis modernă, cu toată tehnologia ei de vârf, a intrat în viața noastră. Totuși, fiind vorba de o sărbătoare a iubirii, de perenitatea acestui sentiment înălțător care este iubirea, există speranța că Dragobetele va dăinui în conștiința populară și va fi o sărbătoare la fel de dragă românilor ca și până acum, de sute de ani. Pentru că dragostea este un "obicei", Dragobetele trebuie să rămână o tradiție. Cu o singură zi în calendar, dar cu alte 365 în suflet...

Info

Radio România Constanța - 30

Ana-Maria ȘTEFAN

21 ianuarie 2020, a fost o zi de sărbătoare pentru postul Radio România Constanța.

La 21 ianuarie 1990, la doar o lună de la Revoluția română, apărea primul post de radio din Dobrogea, împlinind în 2020 trei decenii de existență. Sărbătoarea a fost marcată la Centrul Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin” printr-un program festiv în cadrul

căruia au susținut momente artistice orchestra Ansamblului Folcloric Profesionist „Izvoare Dobrogene”, din cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, sub bagheta magică a dirijorului Cristian Obrejan. De asemenea, pe scenă au mai evoluat artiștii: Cătălina Alexa și Ionuț Cocoș. În programul festiv a evoluat și grupul „Dance Art” al Centrului pentru Tineret „Ion Creangă” al primăriei Tuzla, coordonat de Mariana Crăciun, iar Diana Damian a oferit un recital de excepție.

Radio Constanța transmitea, la început, patru ore și cuprindea buletine de știri, interviuri și opinii în direct. Emisia a fost extinsă apoi la opt ore, iar din septembrie 1995, la zece ore. Șapte ani mai târziu, Radio Constanța a început să emită program propriu 24 de ore din 24. Postul de radio al Dobrogei se aude la Constanța și Mangalia, Tulcea și Sulina, precum și la Valul lui Traian și Topolog, iar pe internet, peste tot în țară și în străinătate.

La mulți ani Radio Constanța!

Drago-betele. Povestea iubirii la români.

Conf. univ. dr. Florentina NICOLAE

Alexandru Surdu, Drago-betele. Povestea iubirii la români. Ediția a II-a color, ilustrată de Gabriel Stan, Editura Kron-Art, București, 2010, 2015

În anul 2010, academicianul filosof și logician Alexandru Surdu a publicat o carte unică, dedicată iubirii la români și sărbătorii asociate cu acest concept. Lucrarea a fost republicată în 2015, la aceeași editură și în condiții grafice de excepție. Cartea este o scriere „de suflet”, puternic ancorată în autobiografia autorului. Născut pe 24 februarie (de Dragobete) din părinți minunați, care l-au crescut și educat în „dreapta noastră credință” (p. 5), academicianul Alexandru Surdu aduce un omagiu nu numai familiei, locurilor natale, credințelor strămoșești, ci întregului popor român și conceptului însuși de iubire, analizat sub diverse aspecte, mitologic, etimologic, istoric, antropologic, biologic, literar, artistic etc. Motivația scrierii o aflăm din Prolog. Autorul o pune explicit sub autoritatea Mamei, atât cea divină (Fecioara Maria), cât și cea biologică, pentru că formarea sa spirituală rezultă din păstrarea atât a credinței, cât și a datinilor strămoșești, într-un efort permanent de luptă cu

forțele nocive din interior și din afară. Lucrarea este structurată în cinci capitole, marginite de un prolog și de un epilog: Dragostea de mamă, Dragobete – personaj mitologic, Drago-betele și ritualurile iubirii, Semnificația drago-betelor, Structura pentadică a iubirii.

Primul capitol expune tradiții și obiceiuri la naștere, practicate în special în zona natală a autorului, Șcheii Brașovului. Presărată cu regionalisme și exprimări populare, relatarea ne introduce într-un univers în care mitul, religia și tradiția configurează intrarea în lume a noii ființe. Este în fapt o descriere a nașterii iubirii, a dragostei de mamă, care se concretizează în condiții de curățenie sufletească și cu o permanentă grijă la pericolele externe. Credințele și ritualurile de naștere sunt corelate în succesiune logică, cu teoria privitoare la câmpul electromagnetic care „dublează și înconjoară corpul fizic” (p. 15) și care ar putea explica legătura eterică indisolubilă între mamă și copil, care de fapt se numește „dragoste”.

Capitolul al doilea face portretul personajului mitologic Dragobete. Acesta este fiul Dochiei, care, asemenea, divinității Gaia, din mitologia greacă, zămislește fără aportul unui zeu masculin. Dochia – Baba Dochia, corelată cu Babele din primele nouă zile ale lunii martie, apare în multe variante, însă Dragobetele, ca fiu al Dochiei, s-a bucurat de mai puțină atenție. El o însoțește pe mama sa și o protejează față de ciobani și de zeul Marte (Mărțișor) (p. 19). Acesta din urmă intervine salvator pe lângă soția lui Dragobete, ajutând-o să rezolve sarcina care părea imposibilă, dată de Dochia, aceea de a spăla lâna neagră pentru a o face albă, ceea ce va genera obiceiul de a purta „mărțișorul” făcut din fire de lână albă și neagră, de la apariția Lunii Noi, toată luna martie. Așadar, mărțișorul s-a născut dintr-o formă de compasiune a zeului pentru nora Dochiei, mama lui Dragobete, zeitatea iubirii la români. În alte variante, Dragobetele moștenește turmele mamei sale ucise de ger, ceea ce explică interdicția femeilor de a se ocupa cu păstoritul. Soția sa apare în anumite povestiri, ca sora lui Lăzărel sau Lăzărică, zeitate a vegetației și a renașterii naturii, ea însăși denumită Lăzărița, Flora (Florica) și asociată cu sărbătoarea din Sâmbăta Floriilor, la care participau numai fetele.

Dragobetele a fost imaginat ca un anti-Zburător, o zeitate benefică, uneori înaripat, alteori pe un cal înaripat, care protejează vegetația și viețuitoarele mici, păsări și insecte, pe care le ajută să se înmulțească în perioada primăverii.

Capitolul următor descrie ritualurile iubirii, în trecerea dincolo de pragul copilăriei și al universului strâmt din jurul casei. Este momentul legării de prietenii, între surate și frați de cruce sau frați de sânge, al descoperirii emoțiilor intime în ritualul logodnei de Dragobete, în mijlocul naturii, în care ramurile înmugurite, numite „drago-bețe”, devin instrumente de legătură între fată și fecior, în continuare se face trecerea de la adolescență, la „junie” (pentru tineri) și „feticie” (pentru tinere), ca etapă premergătoare celei matrimoniale. În contactul cu realitatea dură (căsătorii aranjate sub stricta supraveghere a familiilor), amintirea Dragobetelui curat, care zboară printre florile de cireș, este singura consolare pentru tinerele fete.

Drago-betele sunt obiecte cu semnificație ritualică; ele simbolizează „personificarea iubirii extatice într-o zeitate” (p. 56), extaz asociat cu sentimente de frică și de plăcere și, în cazul iubirii, cu ideea de catharsis, de purificare. Dragobetele erau păstrate cu valoarea unor amulete, talismane, obiecte cu puteri binefăcătoare, ca și cicatricele în formă de cruce pe care și le făceau frații și suratele de sânge. „Din perspectivă psihologică se poate considera că dragobetele, ca obicei, tradiție și ritual complex, legat de o situație specială a fetelor (băiete), înainte de a fi considerate (confirmate) fete mari (adică pasibile de a se căsători), legate încă de mamele lor și împărtășindu-se din dragostea ocrotitoare a acestora, dar și de celelalte fete ca surate, printr-un fel de dragoste prietenească, mai puternică decât cea fraternă, într-un fel de logodnă cerească sub patronajul zeității Dragobete, în vederea unei situații matrimoniale

hazardate, de mare duritate sentimentală, a cărei perspectivă, însă, cu mare probabilitate, era singura care putea să conducă la deschiderea dragostei de mamă, reprezintă, prin trăirea extatică a catharsis-ului de frică și plăcere, la care se pot adăuga, aristotelic vorbind, și celelalte trei componente ale catharsis-ului din tragediile antice: mila (în forma autocompătimirii), uimirea (pentru insolitul situației) și, mai mult decât orice, dragostea, dragobetele, adică, sunt simbolul celui mai înălțător sentiment uman, mai presus decât acesta nefiind decât dragostea întru Iisus Hristos, mântuitorul omenirii, pe care o trăiesc numai sfinții sau sihaștii după dobândirea harului ceresc prin Sfânta Lumină Taboreică = extazul mistic” (p. 60).

Dragobetele nu este o zeitate a iubirii doar umane, ci a iubirii la nivelul generalizat al naturii, acoperind toate formele de viață, ceea ce explică implicarea aspectelor fizice, biochimice, social-economice în producerea sentimentelor legate de iubire, iar pierderea tradițiilor legate de Dragobete trebuie pusă în legătură cu modificările acestor aspecte, în timp. Circuitul iubirii la români începe și se încheie cu dragostea de mamă, ca deschizătoare de noi cicluri, pe fundalul iubirii cosmice și religioase. Încheierea acestei minunate incursiuni în filonul românesc al iubirii este pusă sub semnul credinței strămoșești, care, prin bunătatea divină poate salva de la pieire Dragobetele, iubirea născătoare de „vremuri bune și frumoase” (p. 86).

Textul operei este însoțit de minunatele ilustrații ale lui Gabriel Stan, care fac ca poveștile și legende să prindă viață sub ochii noștri. Cartea academicianului Alexandru Surdu este un îndemn la căutarea și redescoperirea unor valori fundamentale, izvorâte din esența însăși a poporului român, un imn original și emoționant închinat iubirii.

Foto: Olivia ANDREI

Ziua de 15 ianuarie este dedicată în fiecare an marelui poet național Mihai Eminescu. „Eminescu a fost o personalitate copleșitoare, care i-a impresionat pe contemporani prin inteligență, memorie, curiozitate intelectuală, cultură de nivel european, bogăția și farmecul limbajului. Din acest motiv putem spune că fără Eminescu am fi mai altfel și mai săraci”, scria Tudor Vianu.

Versurile sale au fost citite în aproape toate colțurile lumii pentru că Eminescu a fost tradus în 60 de limbi de pe toate continentele. Celebrul poem „Luceafărul” a avut nevoie de 9 ani și jumătate pentru a fi scris. Poetul a făcut zeci de variante și peste 3000 de modificări, reușind cu cele 98 de strofe să intre în Guinness Book pentru cel mai lung poem de dragoste. La 100 de ani de la moartea poetului, 1989 a fost declarat de UNESCO „Anul internațional Eminescu”. În anul 2000, tot UNESCO a decis ca Mihai Eminescu să fie declarat poetul anului. Mai mult decât atât, NASA a numit cu numele poetului un crater cu un diametru de 125 de kilometri de pe planeta Mercur. Iar în catalogul planetelor mici („Minor Planet Names - alphabetical list”) printre cele 233.943 de planete din Univers care poartă un nume, la poziția 9.495 se află și Planeta Eminescu. Așadar, despre Eminescu s-au spus multe și cu toate acestea, informații mai puțin abordate încă n-au ajuns la public.

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” în parteneriat cu Ateneul „Dobrogeția” și Facultatea de Litere a Universității „Ovidius” din Constanța a organizat o serată culturală dedicată marelui poet, într-o manieră unică, originală și deosebit de interesantă care a adunat un număr impresionant de spectatori, cu precădere

tineri, astfel încât evenimentul s-a mutat din foyer în sala mare a Centrului Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin”. Evenimentul care a durat peste două ore și jumătate a adus în prim plan activitatea complexă a poetului astfel încât programul a cuprins manifestări din cele mai diverse, de la prezentarea unor eseuri inedite prin graiul invitaților de seamă precum: Prof. Univ. Dr. Cristina Tamaș care a prezentat eseu intitulat „Ziua Culturii române ca axis mundi în context european”, Prof. Univ. Dr. Octavian Dumitru Unc, care a introdus spectatorii într-o atmosferă magică prin eseu „Valuri dinspre Eminescu”, Conf. Univ. Dr. Aurelia Lăpușan ce ne-a dezvăluit un documentar fabulos cu titlul „Eminescu și Dobrogea”. O abordare inedită a fost prezentarea bolilor lui Eminescu din punct de vedere medical de către Prof. Univ. Dr. Vasile Sârbu și de către lect. Univ. Raluca Melihov. Nu puteau lipsi nici versurile marelui poet, care au răsunat pe scenă, interpretate în limba lui Baudelaire, de către studenții Facultății de Litere: Pozmosan Aurelia-Doriana și Șandru Ioana-Mihaela: „Le long de ces peupliers impairs”, Mihai Ioana-Irina: „Au milieu de la forêt”, „La mijloc de codru”, Petrencu Maria: „Și dacă ...”, Pozmoșan Aurelia - Doriana: „Et si ...”, Șandru Ioana-Mihaela: „A l'étoile”, Petrencu Maria: „La steaua”, „O, rămîi”, Pozmosan Aurelia-Doriana și Șandru Ioana-Mihaela: „O, reste”, Mocanu Alina-Andreea: „Lacul”, Mocanu Alina Andreea „Le Lac”. Monica Mirea, elevă, Liceul internațional de informatică a susținut eseu „Când spun România, spun Eminescu”, elevii Asociației pentru promovarea educației creativ ecologice și abilităților inovative: Sorin Iftimiuc, Daria Elena Zamfir, Cosmin Teodor, Cristian Hercus, Lisa Kivirian (Rusia) și Karl Magnus Moshuns (Norvegia) – voluntari în proiectul Creating Yourself, finanțat prin corpul European de Solidaritate. Actorii Ana-Maria Ștefan și Dan Cojocaru au prezentat în recital o parte din corespondența emoționantă dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle.

Evenimentul care s-a dovedit a fi un succes s-a încheiat cu lansarea ediției de colecție a revistei *Datina*, număr omagial dedicat poetului Mihai Eminescu la 170 de ani de la nașterea sa.

Înainte de a i se decide soarta, să cunoaștem valoarea ei Pasarela de la Mamaia

Text reprodus. Autor: Constantin CĂTUNEANU

"Plaja de la Mamaia, deși este poate cea mai frumoasă și agreabilă plajă din lume, atât prin poziția, finețea nisipului cât și prin întinderea ei considerabilă, avea un inconvenient. Fiind situată la circa 7 km de Constanța nu era ușor accesibilă pentru vizitatorii ce locuiau în Constanța, iar mijloacele de transport erau costisitoare și incomode.

De aceea era concurată de plajele rudimentare de lângă oraș și de plajele de la Eforie, Carmen Sylva și Mangalia.¹

Pentru înlăturarea inconvenientelor de mai sus, s-a recurs la următoarele 2 soluțiuni:

Parcelarea unei porțiuni a plajei, cu scopul de a se construi vile pentru vizitatorii ce vor să locuiască în permanență la Mamaia, și crearea a 2 bulevarde ce vor permite un mijloc de transport rapid, comod și convenabil: unul pe malul lacului Siutghiul, altul pe litoralul mării. În fine pentru o completă civilizare și modernizare s-au amenajat:

Un splendid parc, cu restaurant, cazinou și terase, numeroase cabine utilizate cu tot confortul și eleganța, iar ca punct principal de atracție pentru vizitatori, o pasarelă lungă de aproape 130 metri ce cuprinde ca anexe:

Două tobogane pentru tineret, două debarcadere pentru șalupe și bărci și o terasă bar și a cărei construcție va fi descrisă în detaliu în cele ce urmează.

Concepția artistică a tuturor lucrărilor de la Mamaia se datorește Arhitect Victor Ștefănescu, profesor de estetică la Școala Superioară de Arhitectură.

Conform rezultatelor obținute la licitație Soc. "Via" a fost însărcinată cu executarea lucrării, conform contractului antrepriza era obligată să întocmească proiectul definitiv.

În urma succesului obținut cu acoperirea

1. Cătuneanu, Constantin. Două lucrări urbanistice.

Acoperirea Dâmboviței – Pasarela de la Mamaia, București, Imprimeria Națională, 1937, p. 127 – 138.

Dâmboviței, am fost însărcinat de Societate împreună cu camaradul inginer Antoniu C. să elaborăm proiectul definitiv, al detaliilor de execuție și darea indicațiilor generale de execuție.

Proiectul a fost verificat de o Comisiune de tehnicieni compusă din Arhitect Ștefănescu pentru partea estetică, inginer Zahariade și Pușchilă pentru partea tehnică, care a fost și dirigintele lucrărilor.

Șeful șantierului din partea Societății a fost inginer A. Petroianu.

Proiectul fiind aprobat, lucrarea a început în primele zile ale lunii Mai. Lucrarea a fost calculată să reziste la următoarele încercări utile: vânt, zăpadă și o încărcare cu oameni de 600 kg/mp.

Descrierea proiectului. O scară de acces susținută prin 3 vanguri în formă de cadre, conduce pe o pasarelă având 10 deschideri a 10 metri cu o consolă înspre bar.

În dreptul pilei a 8-a unde adâncimea e de 0,80 – 100 m, deci o adâncime care convine tineretului, s-au amenajat 2 tobogane compuse fiecare din o boltă circulară ce susține o scară de acces a publicului de pe pod pe cheia bolții și un planșeu având o formă curbă cu inflexiune, studiată așa ca să prezinte forma cea mai potrivită pentru alunecare.

Podul prezintă o consolă peste pila a 10-a pentru racordarea cu barul. În dreapta și în stânga câte 2 scări cu platformă așa ca să poată forma debarcadere pentru șalupele și bărcile ce vin de la Constanța și din larg. (...)

Executarea lucrării. În nici un gen de lucrări

ca în cele ce se lucrează la mare, inginerul nu are mai mult de luptat cu forțele capricioase ale naturii. Orice măsuri de precauție s-ar lua, nu se pot evita neprevăzutele.

Multe porțiuni din lucrare au trebuit să fie refăcute, o adevărată muncă de Sisiph.

Fiind nevoie a se executa un pod provizoriu cu ajutorul căruia să transportăm materialele, sonetele și să ne construim cofrajele, s-a executat un pod provizoriu pe piloți de lemn, cu palei din 5 în 5 m ce erau amplasate între pilele podului.

Executarea a fost destul de anevoioasă fiind într-o epocă a anului când timpul este foarte instabil. Aproape la 2 zile aveam câte o furtună apreciabilă.

Materialele și sonetele erau transportate pe niște platforme susținute pe osii ce în loc de roți aveau niște butoiașe deoarece nisipul ud nu putea suporta presiunea roților cu obezi înguste.

Chiar materialele ce erau aduse pe plaje, erau transportate pe căruțe și când ajungeau pe nisip erau remorcate de camioane automobile.

Pe măsură ce înălțimea apei creștea, se supraînălța platforma cărucior prin calaje de traverse.

Pe măsura baterii piloților se înainta progresiv în larg. De la pila 8, mai departe, înălțimea apei fiind mai mare, valurile mai puternice și sistemul devenind dificil s-a continuat lucrând la consolă./.../

Piloții din șine erau bătuți în nisip circa 6 metri când se ajungea la refuzul necesar unei rezistențe de 3.100 kg. Apoi cu ajutorul scafandrierilor se fixau plăcuțele metalice în capul șinelor.

Bateria piloților de beton armat se făcea cu mare greutate. După 2 – 3 m de fișe nisipul ud opunea o rezistență foarte mare ducând chiar la sfârșirea piloților.

Nu puteam conta pe un asemenea refuz, deoarece o afluerie mai serioasă ar fi periclitat construcția. Din această cauză am imaginat următorul sistem care a dat bune rezultate.

S-au legat de fiecare pilot un tub sau 2 de-a-lungul lui. Prin tub s-a trimis apă sub presiune cu ajutorul unei pompe de mână (la fel cu vechile pompe ale pompierilor). Prin înlăturarea nisipului din capul pilotului cu ajutorul curentului de apă, piloții înaintau mult mai ușor la bateria cu soneta.

S-a obținut fișe de circa 6 m. Tubul era ușor scos apoi. Dacă se întârzia cu scoaterea lui, presiunea nisipului era așa de mare încât numai era posibil să-l scoatem afară.

Executarea betonului infrastructurii era de asemeni o problemă importantă de rezolvat.

La noi în țară neexistând cimenturi maritime,

care să reziste la apele sulfatate ale mării, căci acestea dizolvând calciul desagregă betonul, s-a întrebuințat ciment normal portland cu adaos de tras.

Din experiențele făcute la lucrările portului Constanța a căror rezultate au fost expuse de d-l inginer Virgil Cotovu într-o recentă conferință, rezultă că pentru a executa lucrări la mare în care piesele construcției să reziste la eforturi mari e necesar a se întrebuința ciment normal cu adaos de tras, ce are rolul de a face betonul compact și a împiedica astfel procesul de desagregare în interior.

Nu s-a întrebuințat ciment rapid fiind, complet impropriu și nici adaosuri de puzzolană sau santorin, acestea fiind indicate numai pentru piese ce nu comportă rezistențe mari, precum blocuri masive, diguri mari etc.

Betonul era turnat prin tuburi de lemn puțin jilav ca să aibă consistență și să absoarbă cât mai puțin din apa de mare. Pe măsura turnării betonului se ridica tubul în sus.

Pentru tobogane s-au făcut câte 2 cindre circulare de lemn susținute pe piloți prin intermediul unor pene pentru o bună descintrare.

După 2 zile de la turnarea toboganului din dreapta o puternică furtună a scos palplanșele de la fundație și a smuls o parte din fundație. A fost necesar a se completa fundația făcându-se ancoraje de fier pentru o bună legare a noului beton. Operația a fost destul de dificilă executându-se sub apă cu ajutorul scafandrierilor.

Pentru planșeul barului s-au făcut cofraje foarte rezistente cu numeroși piloți bătuți cu soneta și contravântuite cât se poate de solid, pentru a rezista la izbiturile valurilor și a permite o bună priză a betonului. /.../

Acoperișul a fost învelit cu olane încastrate într-un strat de ciment. Tencuiala barului a fost făcută cu dolomit ce rezistă la apa de mare, iar a podului cu ciment și praf de piatră. O instalație specială de luminat electric, cu canalizare interioară, permite o bună iluminare a podului în timpul nopții.

Inaugurarea lucrărilor de la Mamaia s-a făcut în ziua de 15 August 1935 în prezența M.S. Regelui, a membrilor guvernului și a autorităților Municipiului și Portului Constanța.

Bibliografie

Două lucrări urbanistice. Acoperirea Dâmboviței – Pasarela de la Mamaia. Imprimeria Națională, 1937, p. 127 – 138.
1937, vile, clădiri, amenajări.

A umbla [de] frunza frâsinelului

Ioan ADAM

Spre finalul scânteietoarelor lui Amintiri din copilărie Creangă evocă ultimul episod al peregrinărilor sale pe drumul întortocheat al preoției. În ciuda pozei de școlar leneș ce nu se ostenea până într-atât încât să moară învățând, Creangă avea tragere de inimă spre carte, punând în asta râvna țărânului care transformă cultura într-un instrument practic. Cine citește atent Amintirile... observă că, încă puber, Ionică a lui Ștefan a Petrei își făcea cu seriozitate planuri de viitor, cumpănindu-și gospodărește scopul cu mijloacele. În seminar era cotate de altminteri ca un elev „eminent” mai ales la disciplinele teologice, indiciu clar de precocitate interes „profesional” pentru preoție, meserie

cărturărie; parcă are omul zece vieți! Tot umblând noi din școală în școală, mai mult, ia, așa «De frunza frâsinelului», mâne, poimâne avem să ne trezim niște babalâci gubavi și oftigoși – numai buni de făcut popi, ieșiți din Socola.¹

De frunza cu pricina vorbește și tatăl lui Harap-Alb, când fiii mai mari i se întorc rușinați acasă speriați de ursul „grozav” ce le ieșise în cale la capătul unui pod. Morala părintească îi arde ca un șfichi pe flăcăii fricoși care-au dat cinstea pe rușine:

– Ce mânca văd eu bine că ai, despre asta nu e vorbă, fătul meu, [...] dar, ia spuneți-mi, rușinea unde o puneți? Din trei feciori câți are tata, nici unul să nu fie bun de nimica?! Apoi, drept să vă

lesnicioasă grație căreia se „mănâncă și de pe viu și de pe mort” în ritmul acelei vechi înțelepciuni populare invocate și de popa Trăsnea: „Condacul umple sacul și troparul hambarul”. Însă până atunci candidații erau bine dijmuiți de „zimți, oițe, stupi, cai, boi” de către dascăli din tot felul de școli efemere, unde se învăța carte pe sponci. Ionică „înșiră” școlile din Humulești, Broșteni („în crierii munților”), Neamț, Fălticeni, „fabrica de popi” de aici desființându-se în Postul Mare, spre via lui supărare și a consăteanului său Zaharia lui Gâtlan, care izbucnește:

– Fire-ar afurisit să fie cine a mai desființat și catihețiile cele, tocmai acum în vremea noastră! [...] Când să-ți petreci și tu tinerețea, apucă-te de

spun, că atunci degeaba mai stricați mâncarea, dragii mei... Să umblați numai așa, frunza frâsinelului, toată viața voastră și să vă lăudați că sunteți feciori de craiu, asta nu miroasă a nas de om... Cum văd eu, frate-meu se poate culca pe o urechie din partea voastră; la sfântul Așteaptă s-a împlini dorința lui. Halal de nepoți ce are! Vorba ceea:

La plăcinte, înainte,
Și la războiu, înapoi.²

Cu sau fără prepoziția de, zicala respectivă înseamnă a umbla fără de nici un rost, fără vreun scop, în dorul lelii. Românul de la țară, care e un om practic, cumpătat, caută un rost, o finalitate

1. Ion Creangă, Povești, Amintiri, Povestiri, p. 222.

2. Ibidem, p. 83-84.

în toate și deci nu vede cu ochi buni irosirea timpului pe fleacuri. O mulțime de alte expresii ironizează de altminteri aplecarea nefirească spre nimicuri a omului leneș ce nu-și vede de treabă. Despre el se spune că umblă alandala, brambura, în bobote, fără căpătâi, creanga, teleleu Tănase, razna, după cai verzi pe pereți sau, tot atât de rău, după potcoave de cai morți.

De unde a ieșit însă vorba a umbla [de] frunza frâsinelului? În primul rând să vedem ce este frâsinelul. Din capul locului trebuie să precizăm că frâsinelul nu este un frasin mai mic. Între cele două plante sunt mari deosebiri. Frasinul, pe numele său științific *Fraxinus excelsior*, e un arbore înalt, ce poate atinge vreo 40 de metri, cu tulpină cenușie, cilindrică, dreaptă, cu coroană rară, frunze compuse și cu flori unisexuate, lipsite de corolă. Dacă acesta apare mai ales prin locuri umede, o varietate a lui, frasinul de munte sau mojdreanul, crește pe culmi. Coaja lui secretă un soi de substanță zaharoasă numită „mană”, care constituie un eficient purgativ pentru copii.

Frâsinelul însă, căruia botaniștii îi zic *Dictamnus albus* sau *Dictamnus fraxinella*, e o plantă ierbacee medicinală și ornamentală, cu flori mari, albe sau trandafirii, plăcut mirositoare și de aceea și cultivată în grădini. Ea e răspândită mai ales prin Banat, Oltenia, Muntenia și Dobrogea, dar se găsește și prin podișul Covurlui, prin zona satelor Rogojeni și Oancea, de pe Prut, unde i se mai spune și cinci degete. Numele său latinesc are un tâlc ce poate fi regăsit, pe o cale mult ocolitoare, și în zicala românească la care mă refer aici. *Dictamnus fraxinella* era floarea *Diktynniei*, zeiță arhaică celebrată acum câteva mii de ani în insula Creta. *Diktynna* era o zeităte cu statut incert, și celestă și htonică (adică pământeană), și fecioară și mamă. Alte surse, între altele *Dicționarul de mitologie generală* al lui Victor Kernbach, susțin că aceasta era confundată câteodată cu o nimfă cretană numită *Brihomartis* (ceea ce înseamnă *Fecioara Dulce*), pe care regele Minos a urmărit-o ațățat prin toată insula; se spune că nimfa a scăpat de agresiune aruncându-se în mare de pe o stâncă, dar a căzut în năvodul (δίκτυον) unor pescari.

Mult mai târziu, *Diktynna* a devenit un epitet cinegetic al zeiței *Artemis* sau *Diana*. Aceasta era o zeiță a lunii și a vânătorii ce purta întotdeauna o cunună de frâsinel. Cultul acestei zeități, cult cu lăstari târzii și la români, l-a preocupat și pe George Coșbuc, care, într-un articol publicat în 1906 în revista *Șezătoarea săteanului*, spunea că era invocată fie ca aducătoare de lumină, fie ca ajutoare la nașteri. Într-adevăr, din rădăcina frâsinelului, vechii cretani extrăgeau un leac

foarte eficient în combaterea bolilor femeiești și a neplăcerilor legate de sarcină. „Frâsinelului – scria Coșbuc – i se închinău femeile bolnave și cele însărcinate, pe vremea când înflorea frâsinelul și anume în ziua întâi a lunii nouă. Îi aduceau jertfe – cum îi aduc și oltenii pâine și vin – și apoi cu cântece de laudă îl săpau și-i păstrau rădăcina ca să-și fiarbă din ea leacuri.”³ Cultul zeiței era oficiat în cadrul unor procesiuni exclusiv femeiești. Leacul obținut din rădăcina frâsinelului tămăduia efectiv.

Nu știu prin ce miracol, dar prin Oltenia, unde am auzit și eu pentru prima dată această expresie, cultul dendolatri⁴ al frâsinelului exista până mai deunăzi și cine știe dacă nu mai dăinuie și acum în localități mai izolate. Frâsinelul oltenesc este însă o varietate mezină, degenerată, a celui cretan. Țăranii, bărbați și femei, din părțile Bumbeștilor îi închinău pâine și vin, dar nu-i căutau neapărat rădăcina cu efecte curative certe, ci vârfurile, eflorescențele, frunzele. Ajunse la maturitate brusc, într-o seară, acestea se pulverizează până în dimineața zilei următoare. Negreșit, asta nu se întâmplă la toate plantele o dată. Din inegalitatea maturizării lor biologice, babele, doftoroaiele satelor, făceau prilej de mister, de incantații, descântece, proorocii și ghicit în pahare cu vin, fără a miza însă efectiv pe calitățile terapeutice ale ierbii respective. Leacul distilat astfel (în care frunzele, mai ușor de găsit, erau mai numeroase) era fără valoare medicală. Și astfel, farmacologia populară deraiază în superstiție și eres, pe care românul serios le ia în derâdere, ca pe niște lucruri fără rost. A umbla [de] frunza frâsinelului a ajuns să însemne în ochii lui nu căutarea unui leac, ci curată pierdere de vreme.

3. G. Coșbuc, *Cultul frâsinelului*, în *Opere alese*, IV, p. 509.

4. Dendolatria (= cultul arborilor) e o caracteristică a religiilor timpurii ale popoarelor ariene. Celții venerau stejarul, indienii smochinul, scandinavii bradul, arinul, frasinul. Nordicii credeau că primii oameni – Askar și Embla – au fost făcuți dintr-un frasin și un arin. Constantin Stamati, merituosul, dar puțin cunoscutul poet român din Basarabia înstrăinată, scria pe la mijlocul veacului al XIX-lea niște versuri cu tâlcuri vechi: „Stejarul falnic un soț dorește/ Fie și frasin ce orice vânt/ Cu a lui frunze se hârjonește.../ El însă cere soț pe pământ.” Tot el glosa apoi: „Știi toți zicătoarea din Moldova pentru femeile sau bărbații sprețari, că adică ei umblă ca frunza frâsinelului; pentru că frunza acestui copaciu se mișcă, se clatină și se întoarce de cea mai puțină boare de zefir.” (v. Constantin Stamati, *Muza românească, Compuneri originale și imitații din autorii Europei*. Text stabilit de Ion și Rodica Rotaru. Introducere, note și variante, bibliografie și glosar [de] Ion Rotaru, col. *Scriitori Români*, Editura Pentru Literatură, București, 1967, p. 495). Destăratul ținea minte vorba de acasă, dar confunda frasinul cu frâsinelul.

Restul e tăcere... (Sau despre singurătate, într-o lume aglomerată)

Mirela STAIKU

Ce e liric? Ce e epic? Ce e dramatic, sau poate doar dramă...astăzi, conceptele acestea, abstracte pe alocuri, care desemnează genurile literare, adică genuri de texte ficționale, par a fi devenit realitate, prin prisma schimbărilor, a vremurilor care par deopotrivă dificile, dar și facile. Omenirea pare a fi ajuns într-un punct în care a depășit, a surclasat, s-a contopit, a devenit chiar o carte științifico-fantastică, un film despre un viitor îndepărtat în care se întâmplă tot felul de nenorociri și care se desfășoară într-o lume utopică, imposibilă. Utopia se adevărește.

Epic, un cuvânt folosit greșit de adolescenții (și nu numai) zilelor noastre, prin preluarea eronată a sensului englezescului epic (în limba engleză înseamnă, într-adevăr, „monumental, nemaipomenit, nemaîntâlnit”), pare a se metaforiza într-atât încât să desemneze o ocurență cum nu s-a mai văzut. „Epic” poate să fie, printr-o extensie a gândirii, o poveste, desigur ficțională, devenită o realitate cruntă a zilelor noastre, o întâmplare desprinsă din paginile prăfuite scrise de câțiva care și-au închipuit doar, cu mult timp în urmă, că unele (astfel de) grozăvii pot avea loc. „Epică” pare a fi povestea tuturor calamităților pe care le trăim – încălzirea globală, cutremure, uragane, virusuri mortale.

Liric este genul sensibilității, al dorințelor, al trăirilor profunde, al aspirațiilor și al năzuințelor, el desemnează tot ce este exacerbât sau intensificat. Lirice pot fi citatele care circulă în mediul online, urările de bine, această formă de quasi-contact dintre oameni, o formă care se dorește plină de intenții bune, dar care de multe ori ascunde nepăsarea devenită o formalitate cerută de etichetă, cu scopul vădit de a păstra aparențele. Lirice sunt expuneri ale unor portrete (în special foto), în care se cosmetizează realitatea, pentru a obține o imagine cât mai bună, cât mai frumoasă, în concordanță cu tiparele vremii. O imagine complet desprinsă de realitate, dar care corespunde cerințelor. Lirice sunt peisajele imortalizate de iubitori ai naturii, peisaje care stăruie cu stoicism în fața acțiunii

nemiloase a omului, peisaje care emană un soi de tristețe a frumuseții, anunțând un final (probabil) inevitabil.

Iar dramaticul...nu, nu dramatic, ci dramă veritabilă. Drama aceea a singurătății într-o lume aglomerată, a nevoii permanente de dialog, a unei conexiuni inepuizabile cu toți și toate, drama din subsidiarul sufletului, un absurd al singurătății, conștientizat abia atunci când punem capul pe pernă și descoperim, prin introspecție, adevăratul nostru eu.

O realizare cinematografică de excepție a reușit, în opinia mea, să illustreze vremea și vremurile pe care Dumnezeu îngăduie să le trăim. Pelicula *Joker*, apărută în toamna anului trecut, subliniază aspecte fine din viața omului secolului al XXI-lea, într-o interpretare cu adevărat remarcabilă a lui Joaquin Phoenix, actorul principal. Deopotrivă aclamat, dar și blamat, filmul prezintă povestea unui bolnav psihic – este cert, cercetările au demonstrat, depresia este una dintre marile boli ale secolului – care încearcă să își facă loc în lume, să trăiască doar, să existe, să supraviețuiască. Singurătatea pe care o trăiește, continua luptă cu ceilalți care nu îl pot accepta, bătaia de joc a mulțimii, îl determină să devină, inevitabil, omul rău, *Joker*-ul zâmbăreț care ascunde prin râs o avalanșă de sentimente negative.

Câți oare nu fabrică imagini de oameni veseli, în spatele cărora se află drame adevărate? Câți nu zâmbesc feeric și, mai ales, fericiți în poze de familie, pentru ca apoi, când blițul s-a oprit, să își arunce vorbe grele sau chiar să nu-și vorbească deloc? Câți nu creează o imagine falsă, aparent mai bună, o iluzie în profunzime a singurătății sinelui?...Câți...

Anul 2020 promitea a fi unul de excepție. De la astre până la simboluri din tot felul de culturi exotice, toate prevesteau prosperitate, bunătațe, sănătate. Începutul însă, pare un pic altfel. Dur, greu, abrupt. Să sperăm la vremuri mai bune? Să sperăm...

Restul? Restul e tăcere...

S-a petrecut în luna februarie

8 februarie 1916

În sala „Elpis” din Constanța concertează pentru prima dată George Enescu, acompaniat la pian de Theodor Fuchs. În program: „Sonata în re major”, de Haendel, „Concertul în mi minor”, de Mendelssohn Bartholdy, „Balade et polonaise”, de Vieuxtemps, „Arie”, de Bach, „Caprice Vienaise”, de Kreisler și „Prelude et allegro”, de Pugnani - Kreisler. Publicul aplaudă frenetic la fiecare lucrare. Enescu acordă un supliment: „Zigeunerweise”.

Concertul lui George Enescu a fost un mare eveniment al orașului. „Ne-a fost dat și nouă - scria cronicarul ziarului „Farul” ca în uitata de toți cetate a lui Ovidiu să primim pe marele nostru Enescu și dacă nu am putut ca într-o largă măsură să îl primim cu jerbe de flori e tot din vina noastră. În graba cu care ne-a anunțat concertul părea că vrea să treacă drept anonim. Manevra nu a reușit. Cât de puțin, bucuria s-a putut vedea și în aplauze se putea citi dragostea pentru marele nostru Enescu”.

Cronicarul „Daciei”, unul din cele mai longevive cotidiene ale Dobrogei (1 iulie 1915 - 28 octombrie 1944), titra: „Din sânul celor opt milioane de români s-a născut un geniu muzical!”

27 februarie 1935

De la cercul vechilor ziariști și publiciști

„La 8 februarie 1936 are loc frumosul bal anual organizat de Cercul Presa al vechilor ziariști și publiciști din Constanța sub președinția lui Al.D.Doinaru. Cu acest prilej numita organizație de presă atrage atenția că nu are nimic în comun cu așa zisul cerc al ziariștilor profesioniști.”

3 Februarie 1935

Apărea la Cernavodă publicația Danubiu: „Necesitatea unui organ local făcându-se din ce în ce mai simțită, am căutat să o satisfacem. Trebuie ținut în seamă că această satisfacere o facem în măsura în care ne va fi posibil, neavând pretenția că vom face o lucrare completă, o lucrare căruia să nu i se poată aduce critici. Din contră, de obiecțiunile ce ni se vor aduce vom ține seamă în caz că aceste obiecțiuni vor putea ajuta într-o măsură oarecare perfecțării organului nostru./.../

În speranța că timidul nostru a început va avea asentimentul întregii populațiuni doritoare de bine pentru orașelul nostru, pornim la drum.”

11 februarie 1938

La Copenhaga se lansează pachebotul Transilvania, unul din cele două unități similare în construcție la șantierele Burmeister&Wain pentru SMR. Cel de-al doilea se numește Basarabia și va fi gata peste alte șase luni.

februarie 1940

Aflat în ultima sa cursă de serviciu, vechiul cargobot „București” a eșuat pe un viscol puternic și vizibilitate redusă, pe stâncile insulei Samothraki, în nordul Mării Egee, fără a mai putea fi salvat. Vaporul de pasageri „Regele Carol”, aflat în cursă, a salvat echipajul aducându-l în țară. Vaporul era socotit veteranul flotei românești, fiind construit în 1898.

Foto: Monica Maria CIUREA

Foto: Iulia PANĂ